DISSERTATIO
INAVGVRALIS MEDICO-CHIRVRGICA
DE
CANCRO
SVBIVNCTA REMEDII, HACTENVS ARCANI, CONTRA CANCRVM LABIORVM ET FACIEI DECLARATIONE.

QVAM
ORDINIS MEDICORVM LIPSIENSIVM
AVCTORITATE
PRAESIDE
CAROLO GOTTLOB KÜHNIO,
PHILOS. AC MEDIC. DOCTORE, CHIRVRGIAE PROFESSORE PVBLICO ORD. H. T. ORD. MEDICOR. LIPSIENS. DECANO, COLLEGII PRINCIPVM MINORIS SENIORE, SOCIET. OECON. LIPS., ACADEM. SCIENT. DIVIONENSIS ET NANCEIAN., SOCIET. SYDENH. HALENS., CORRESPOND. PER HELVETIAM MEDICOR. AC CHIRVRG., LATINAE IENENSIS, NATVRAE CVRIOSOR. MOSCOVIENS., ACAD. MED. CHIRVRG. PETROPOLIT., SOCIET. PHYSICO-MED. ERLANG. MEMBRO HONORARIO, PRAESIDE SOCIET. SCIENT. IABLONOVIANAE etc. etc.
PRO SVMMIS
IN ARTE MEDICA ET CHIRVRGIA HONORIBVS
OBTINENDIS
D. XIV. OCTOBR. A. R. S. cIↃIↃCCCXIV.
IN AVDITORIO IVRIDICO HORIS CONSVETIS
DEFENDET AVCTOR
ERNEST. FRIDERIC. AVGVST. BAVMANNVS
GRAEFENHAYNICHENSIS-SAXO.

LIPSIAE,
LITTERIS HIRSHFELDII.

SERENISSIMO

AC

AVGVSTO PRINCIPI

FRIDERICO HERMANNO OTTONI

AB HOHENZOLLERN - HECHINGEN

HVNC LIBELLVM

DEVOTISSIMI AC PIISSIMI

ANIMI MONIMENTVM

ESSE VOLVIT

ERNESTVS FRIDERICVS AVGVSTVS BAVMANNVS.

Praefatio.

Inter numerosam morborum, quibus corpus humanum misere obnoxium est, cohortem nullum facile inveneris, qui sive malignitatis magnitudinem, sive dolorum, quibus stipatus est, acerbitatem spectaveris, cum cancro seu carcinomate, possit comparari, quod fere plerumque omnes artis salutaris conatus irritos reddit atque iure meritoque *medicorum opprobrium* vocatur. Etenim omnia, quae hucusque contra hoc dirismum malum a medicis omnium nationum celeberrimis commendata sunt, remedia haud ita efficientiam probarunt suam, ut semper et medicorum et aegrotorum exspectationi responderent, sed saepe eluserunt spem de ipsorum viribus conceptam.

Quae si quis apud animum perpenderit suum, profecto haud mirabitur magnum aut scriptorum, qui de morbo adeo indomabili egerunt, aut remediorum numerum, a quorum usu medici atque chirurgi spem sanationis saepissime deceptam tandem aliquando expletum iri sibi habebant persuasum. Solet enim animus humanus ita comparatus esse, ut non desperet, ne, quod centies et millies felici caruerit successu, tandem ad finem exoptatum perduci possit. Quam ob rem spero fore, ut mihi, cum illorum de carcinomate scriptorum numerum mea dissertatione augere constituerim, eo luben-

tius condonetur argumenti, saepissime iam pertractati, repetitio, inprimis cum hac ipsa scribendi opportunitate uti velim ad evulgandum remedium, adversus carcinoma labiorum saepius, et a me ipso semel optimo cum successu adhibitum.

In illo autem aegroto, qui sese meae curae commiserat, malum ita invaluerat, ut labia fere tota carcinomate absumta essent, nec ipse aegrotus sanitatis recuperandae ullam amplius spem aleret. Nihilo tamen minus omne carcinomatis vestigium ita deletum fuit, ut, nisi quis sciret, aegrotum labiorum carcinomate quondam laborasse, e labiorum sanatorum adspectu difficulter id augurari posset. Praeter hunc, quem ipse tractavi, aegrotum vidi plures alios, qui eodem remedio usi suam recuperarunt sanitatem. Videbatur igitur haec ipsa medicina, quae tam diri morbi furorem toties felicissime domuit, mereri, quae in notitiam medicorum veniret, atque e tenebris, ad quas turpe lucri studium eam damnaverat, in lucem protraheretur. Id autem nunc, cum mihi, summos in arte medica honores ambienti dissertatio de argumento medico aut chirurgico elaboranda et publice defendenda sit, omnium optime effici posse videtur.

Quam ob rem Lector Benevolus hanc meae dissertationi tribuat, rogo, laudem, ut ab omni quaestus faciendi cupidine, quae hominem liberalem minime decet, alienus remedii compositionem, hucusque diligenter celatam, libere aperuerim, atque sic commodis aegrotorum plus, quam meae ipsius utilitati, prospexerim. Nam haud sum ita vanus, ut credam, in argumento, quod mihi sumsi, pertractando me versatum

esse ita, ut obscuritati, qua illud premi solet, novam accenderem lucem, aut naturam mali clariorem redderem, aut medendi methodum in universum emendarem certioremve redderem. Hoc aliis, me doctioribus, et longo rerum usu atque experientia ditioribus relinquo. Equidem, meae mihi tenuitatis virium optime conscius, in eo me continebo, ut pro arctis, quibus academicae dissertationes circumscribi solent, limitibus breviter ea colligam, collectaque diiudicem, quae de cancro in variis legi et antiquioribus et recentioribus scriptoribus, dein transeam ad formulam remedii mei declarandam.

§. 1.
Cancri imago.

Quamquam hoc ipsum malum haud dubie antiquissimis iam medicis notum fuit, tamen natura eius adeo densa caligine adhuc tegitur, ut haud sit mirandum, celeberrimos omnium aetatum medicos in diversissimas de illa sententias abiisse. Haec autem sententiarum diversitas luculentissime apparebit cuilibet, modo Io. Grashvysii [1]), Iac. van der Haar [2]), Ber. Peyrilhe [3]), Gesscher [4]), Ptr. Camperi [5]),

1) *Exercit. med. chirurg. de scirrho et carcinomate.* Amsterd. 1742. 8.

2) *Verhandel. over de natuur en aart van de Klier-Knoest en Kankergezwellen.* Amsterd. 1761. 8.

3) *Dissert. acad. de cancro, quam duplici praemio donavit ill. acad. scient. Lugdun.* Antwerp. 1775. Repetita in Schlegel. *thes. pathol. therap.* Vol. I. P. I. pag. 181 — 242.

4) *Heelkundige Mengelstoffen.* Amsterd. 1778.

5) *Samml. auserl. Abhandl. zum Gebrauch pract. Aerzte.* Band XI. pag. 509 ss.

Gvil. Levrsii [6]), Io. Adamsii [7]) aliorumque evolvat scripta. Equidem opus in me suscepturus essem, meis viribus maius, si omnes has sententias multis exponere verbis, expositas inter se comparare atque de iis iudicium proferre vellem meum. Cum autem morbi diversissimi sub scirrhorum et cancri nomine descripti ab auctoribus sint [8]), unde tanta de adhibitorum medicamentorum aut utilitate aut inutilitate inter medicos dissensio derivanda esse videtur, minime rem actam agere mihi videbor, si, Richtervm, Arnemannvm, Levrsivm aliosque secutus, morbi, de quo exponere apud animum constitui meum, imaginem ad naturam expressam delineavero.

Cancer autem non nisi a tumore atque induratione partis glandulosae originem sumit [9]). Is autem tumor initio parvus, lapideae fere duritiei, quaquaversum moveri pot-

6) *Ebend.* B. XII. p. 263 — 413.

7) *Bemerkungen über Krankheits-Gifte, Phagedaene, Krebs* etc. Bresl. 1796. 8.

8) Ern. Bjm. Gli. Hebenstreit. in suis ad Bellivm *de Ulceribus*. Lips. 1793. 8. additamentis p. 210. recte quoque animadvertit hanc notionum, quae scirrhum et cancrum comprehendunt, incertam et vagam definitionem, atque multus est in iis ad certos ac finitos terminos revocandis. Vocari autem scirrhum iubet indurationem glandulae cuiusdam singulae, a doloribus liberae. Differre igitur scirrhum ab omnibus aliis partium indurationibus eo, quod 1. unam tantum glandulam adficiat, nec plures simul in partibus, a se invicem longo intervallo dissitis, uti in scrophulis fieri solet; 2. solas glandulas occupet; 3. elastica duritie conspicuus sit; 4. sensu careat, denique 5. nunquam in suppurationem transire possit.

9) Hanc e scirrho originem ad naturam cancri finiendam aeque necessariam esse, ac inflammationem ad suppurationis praesentiam declarandam, putat Hebenstreitivs *l. c.*

est, doloribus caret, saepius superficiem glabram, nec eminentiis duris horridam, interdum autem inaequalem offert, sine inflammatione perspicua, aut coloris cutanei immutatione. In nonnullis aegrotis malum per plures saepe annos, quin per integram vitam durat, nec ullam adfert molestiam. Alii autem hac felicitate minime fruuntur. In his enim glandulae induratae vitium non adeo lento incedit progressu; moles potius illius subito augetur, eiusdem superficies inaequalis et nodosa deprehenditur, dolor persentiscitur levis et quodammodo obtusus, inprimis quando glandula paululum premitur, *cui prurigo maior et subinde aliqua quasi puncta* succedunt. Sensim sensimque dolor augetur, saepius redit diutiusque saevit. Tandem molestissimo sensu tanquam ab acubus perfosso tumore, aut candentibus carbonibus illi inclusis, excruciatur aegrotus. Hos autem dolores vehementissimos esse in uno alterove apice tumoris maxime prominente auctor est ASTRVCIUS [10]). Durities cum asperitudine augetur. Vasa sanguifera, quae tumorem ambiunt, inflantur; inde cutis color, ab initio rubicundior, nunc in dies magis magisque livet. Cuticula, in pustulas hinc inde elevata atque fissa, stillat humore tenuiore, acri, rodente, totusque tumor, quamquam nulla in illo fluctuatio deprehendi potest, tamen videtur rupturae proximus esse 9).

Quamdiu autem cutis ipsa nondum disrupta, nec ul-

10) *Von den Geschwülsten und Geschwüren.* Th. II. pag. 25.

11) Cons. RICHTERI *Anfangsgründe der Wundarzneik.* Th. I. §. 457.

ceris hiatus formatus est, malum *cancri occulti* nomine insignitur. Cui quidem mali statui opponi solet *cancer apertus* seu *exulceratus*. Quando enim acris eademque admodum tenuis materies per cuticulam in pustulas elevatam, roris sub forma aliquamdiu exsudavit, tandem finditur ipsa cutis subiecta, atque e rima orta prorumpit fungus, cuius adspectus baccis Rubi idaei aut floribus Brassicae botrytidis nondum apertis, similis esse solet, atque celerrime crescit. Durities, quae huic fungo peculiaris esse solet, Adamsio [10]) videtur tribuenda esse pressurae, quam a cute adhuc integra, antequam exesa erat, patiebatur: adest enim fungosa ista caro iam sub cancri occulti primis initiis. Iam malum summa cum celeritate in peius ruit. Ichor profluens sanguinolentus, pessimi foetoris, sua acrimonia partes vicinas depascit. Febris, quae antea fere aberat, nunc incenditur, cuius rei caussam accuses sive dolorum urentium pungentiumve immanitatem, sive ichoris resorpti in sanguinem transitum. Margines ulceris duri et quasi callosi tument, retorquentur, coloremque subinde mutant suum, quippe cum nunc pallide cinereum, nunc lividum, nunc nigrum, nunc alium obtinent. Dolorum acerbitas et omnem sommum abigit, et vires quoque ita exhaurit, ut animi deliquia et convulsiones adeo patiantur aegroti. Ipsam autem debilitatem multum augent haemorrhagiae, quas ichoris rodentis vi exesa vasa efficiunt, quasque eo magis metuere debemus, quo difficilius illae coërceri possint, cum erosa vasa neque propter dolorum ve-

12) *Lib. cit.* p. 129.

hementiam investigari, investigataque ligari, neque agarico ita comprimi possint, ut sanguinis nimium dissoluti profluvium penitus impediatur.

§. 2.

Symptomatum diversitas.

Quam hucusque adumbravi cancri occulti atque aperti imaginem, ea continet symptomata, quae alii scriptores in describendis singulis casibus cancri aut plane non, aut omnino contraria invenisse testantur. Nam cum omnes fere in eo consentiant, ut ichorem, e cancri aperti ulcere profluentem, pessime foetere statuant, Iac. Hillivs [13]) tamen contrarium observavit. Eundem ichorem cancrosum plerique tenuem atque acerrimum, nonnulli, inprimis in mammarum carcinomate, puri similem repererunt [14]). Eadem diversitas obtinet in ichoris ratione ad acida aliaque reagentia. Cum enim Crawfordvs [15]) observaret, ichorem cancrosum, cum acido sulphurico coniunctum, effervescere, indeque alkalinam ichoris naturam derivaret, in qua sententia concivem Richardvm Guy [16]) Ber. Peyrilhevm [17]) aliosque consentientes habuit, alii acidam eiusdem ichoris naturam experimentis suis extra omnem dubitationem posuisse sibi videntur [18]), cum per illum, uti Lefebure vidit, non solum

13) *Chirurg. Beobacht.* Leipzig, 1777. 8. No. 8.

14) Vid. Pet. Camper in *Samml. auserles. Abh.* Th. XI. p. 515 ss.

15. Vid. *Samml. auserles. Abh.* Th. XV. p. 344 ss.

16) *Essay on the scirrhous tumours.* p. 46.

17) *Libr. cit.* Sect. II. §. 20 — 40.

18) Cons. Chph. Cas. Lerche. *observ. de cancro mamm.* §. 15.

syrupi violarum coeruleus color in rubrum mutetur, sed aqua calcis et alkali volatile etiam saluberrimos in sanando carcinomate effectus edant, testibus BARKERO, MARTINETO, VAN WY aliisque, oleum denique tartari per deliquium seu liquorem kali aërati instillatum ulceri cancroso effervescentiam produxisse, BAVMBACHIVS auctor sit, cuius observationem, dissertatione inaugurali *de curatione cancri occulti et aperti per aquam calcis vivae potam praestita*, Gott. 1769. 4. publici iuris factam, repetiit CHR. GVIL. WHISTLING [19]). Eandem diversitatem et in aliis carcinomatis symptomatibus, dolore v. c., marginibus reflexis, varioque colore tinctis, fungo etc. etc. locum habere, iam monuit RICHTERVS [20]). Cuius quidem rei caussa videtur, ut supra iam monui, inprimis in eo posita esse, quoniam morbo, cui tam diversa symptomata tribuebant observatores, quamquam idem nomen tribuebatur, tamen non ubivis eadem natura competebat, sed sub eodem nomine morbi longe diversissimi comprehendebantur. Quae sententia mihi magis arridet, quam quae a RICHTERO [21]) proposita est: cancrum haud dubie minime peculiarem esse morbum, sed ulcus constituere, quod, uti reliqua ulcera, a variis proficiscatur caussis, et sub variis formis conspiciatur. Vlcera enim carcinomatica, quamquam multa habent communia cum cancro, tamen hic hoc singulare et quasi proprium

19) *Aeltere und neuere Kurmethoden d. offenen Krebses.* Altenb. 1796. 8. p. 118 sq.

20) *Libr. laud.* §. 461 sq.

21) *Chirurg. Bibl.* Th. V. pag. 520 et *Anfangsgründe der Wundarzneik.* Th. I. p. 462.

offert, quod in solis partibus glandulosis, praegressa ipsarum induratione, oriri potest. Aliud signum, quo cancer verus ab ulceribus carcinomaticis distingui posse dicitur, inde desumtum est, quod cancrum verum neque internis neque externis remediis sanare possimus, id quod in ulceribus carcinomaticis saepius contingat. Addidit Ber. Peyrilhe l. c. §. 83 sq. plura adhuc signa, quibus ulcera carcinomatica cognosci et a vero cancro discerni possint.

§. 3.

Diagnosis cancri.

Quae cum ita sint, videtur accurata omnium morborum, qui ad carcinoma male relati sunt, diiudicatio maximi momenti esse, ne vana spe efficiendae sanationis, ubi illa locum habere nequit, nosmet ipsi deludamus. In quo quidem argumento accuratissime exponendo inprimis versatus est Levrsivs, cuius dum vestigia legero, reprehensionem vitabo electi viae ducis minus fidi, rerumque, quae in disceptationem veniunt, parum periti. Is autem omnes morbos, qui cum cancro aliquam similitudinem habere possunt, divisit in tales, qui in quavis corporis parte obvenire possint, quo scrophulas tumoresque et lymphaticos et alios retulit, et tales, qui certae cuidam parti proprii sint. Nimis longum foret, si omnes hosce morbos hoc loco enumerare signaque, quibus a cancro genuino discrepant, a Levrsio allata, repetere velim. Quam ob rem nonnullos tantum deligam, quibuscum cancer frequentissime confundi solet, et qui reme-

diis variis, contra hoc dirissimum malum commendatis, gloriam felicissimi successus conciliarunt. Inter hos primas partes tenet scrophula, quae quoniam saepe cum cancro coniungi solet, etiam Petro Bierchenio [22]), accurato de cancri signis scriptori, occasionem praebuit, peculiarem cancri formam constituendi. Inter scrophulas autem et scirrhum, cancri genuini initium, hae sunt differentiae. Scilicet glandulae lymphaticae, quae scrophulis sedem praebent, plures simul [23]), nunc tardius, nunc celerius intumescunt atque indurescunt, aetati infantili aut iuvenili maxime communes sunt, mutant saepe locum, semper levem atque elasticam offerunt superficiem, et cum morbosa corporis constitutione coniunctae sunt [24]). Hae ipsae glandulae, ubi in suppurationem abiere, ulcera formant impura, serpentia, nec ossibus ipsis parcentia, difficillima curatu, et, si forte ad sanitatem fuerint perducta, saepissime brevi post recrudescentia [25]). Quorum quidem ulcerum malignitas summos medicos atque chirurgos in errorem induxit, ut cancrum putarent adesse, ubi longe mitius et curationem facilius admittens malum erat oppugnandum. Sic Io. Zach. Platnervs [26]) putat ad scirrhos generandos haud parum conferre malum victum, si

22) *Abhandl. v. d. wahr. Kennzeichen d. Krebsschäden* etc. Aus d. Schwed. Gött. 1775. 8. p. 38.

23) Bierchen. *l. c.* p. 47.

24) Bierchen. *l. l.* p. ead.; unde faciei color e griseo flavescit et lividus est, oculi inflammati, glandulae Meibomianae in palpebris exulceratae sunt, cutis aspera est, et impetiginibus hinc inde deformis.

25) Vid. H. Callisen *Syst. der neuen Wundarzneik.* Th. II. §. 165.

26) *Institut. Chirurg.* Tom. I. §. 257.

pueri leguminibus, oleribus, salsamentis et panificiis alantur; si ipsis cerevisia potioni detur tenuis coacescens; si ipsorum tenuiora infirmaque corpora nullo motu atque exercitatione recalescant: quam ob ipsam caussam pueris, qui in orphanotrophiis alantur, scirrhos esse frequentiores. Quae omnia scrophulis magis, quam scirrho congruere negari haud potest. Bierchenivs autem inter cancrum genuinum et scrophulosum hanc intercedere differentiam contendit, ut ille exstirpationis felicissimum successum, modo nihil morbosi relictum fuerit, scrophulosus autem minime promittat; ut scrophuloso minor sit durities; ut, si cancer mammam occupaverit, atque ex occulto in apertum abierit, ulcus cancri scrophulosi colorem e rubro coerulescentem offerat, et mamma planior duraque, cum subiacentibus musculis firmissime concreta, in media parte veluti sulco divisa appareat. Io. Chr. Starkivs 27) hisce signis, quae attuli, addit novum, quod in aperto praecipue cancro sese conspiciendum praebet. Ichorem enim inde profluum, foetidum, acrem urentemque esse, labiis ulceris inversis, callosis; scrophulosa autem ulcera pus tenue, caseosum effundere, quod neque acre sit, neque odorem foetidum spargat.

Quot cancri labiorum, mammarum atque uteri ad hoc ipsum scrophulosum vitium referendi et e numero cancrorum genuinorum expungendi erunt! Ac de ulceribus labiorum scrophulosis, quae cancrum mentiri solent, accurate exposuit

27) Cons. Ei. dissertatio *de cancro labii inferioris, observationibus illustrato.* C. tab. aen. Ien. 1812. 4. §. 9.

Levrsivs [28]) atque ostendit, medicum, quamvis illa ulcera foedum adspectum offerant, tamen, modo ad symptomata, vitio scrophuloso propria, diligenter animum advertat, facile cancri praesentis metum deponere posse. Idem valet in mammas, quarum tumores saepissime cum scirrho, ulcera cum cancro aperto solent confundi. Thevsinkivs quidem, a Levrsio l. c. p. 253. citatus, refert de ulcere tali, quod a multis medicis satis celebribus pro cancro mammarum habitum simplicissima, ad morbi caussam directa curatione sanatum sit. Et Iac. van der Haar [29]) libere profitetur, se ipsum, iuvenem adhuc, ulcera cum marginibus inversis et violacei coloris, quae mammas depascerent, cancros pronuntiasse, quae senior factus experientiaque ditior minime hoc nomine digna esse cognovisset. Denique et uterus, quamquam vero cancro corripi omnino potest, tamen saepe in huius vitii suspicionem trahitur, ubi, si accuratius in mali naturam inquisiverimus, eiusdem nullum vestigium deprehendimus. Etenim effluxus glutinosi ac purulenti humoris è vagina, Levrsio l. c. p. 287, et van der Haar l. c. §. 23. auctoribus, satis declarat indolem scrophulosam.

Praeter scrophulas nullus fere morbus ulcera foediora, adspectu suo magis terrentia, maligniora et pertinaciora morbo venereo praebet. Quam ob rem saepissime factum est, ut de

28) *Prysverhandelingen bekroond door het Genootschap der Bevorder. d. Heelk.* te Amsterd. Deel I. §. 97. et *Samml. auserl. Abh.* Th. XIX. p. 219.

29) *Genees- en heelkund. Warneemingen.* §. 129.

cancro felicissime sanato gloriaretur chirurgus, quando non nisi ulcus venereum pessimae indolis tractaverat. Medicorum autem eruditorum atque nihil non ad rationem dirigentium est, ut in naturam morborum sollicite inquirant, eaque rite indagata aptum ipsis imponant nomen. Praeclare igitur de arte nostra promeruerunt, qui signis maxima cum diligentia et cura inveniendis operam dederunt, quibus cancer apertus ab ipsis pessimi moris ulceribus, quorum caussa virus venereum est, distingui possit. Inter hos praecipue commemorandi sunt denuo Bierchenius libr. laud. pag. 81 — 120. et Leursius libr. pluries laud. §. 61. 93. 107. etc., quorum hic cum de variis locis, in quibus cancer oriatur, exponit, semper addit, quando morbi pro cancro habiti a contagio venereo originem traxerint, et solis remediis, quae morbo venereo conveniunt, ad sanationem fuerint perducti. In hisce locis, quae morbis adfici possint, cum cancro aliquam similitudinem habentibus, quamvis natura sua longe diversis, linguam praecipue, labia, mammas, partesque genitales utriusque sexus posuit Leursius. Cancer linguae, qui putabatur, in femina felicissime ab eodem tollebatur remediorum mercurialium ope et van Wy alios descripsit casus, qui, cum de cancri praesentia minime dubitare medici viderentur, aegrotos sollicitabant, et angebant, quamquam iste metus vanus erat, quippe cum mercurio in usum vocato ulcus malignum brevi sanaretur. Eodem modo duo aegroti a Bierchenio sanitati restituebantur, qui, si remediorum, ad cancri, qui adesse putabatur, curationem commendatorum, usus

diutius continuatus fuisset, miserrimam sortem perpessi essent. In altero aegroto, qui cicutam in pillularum forma adhibuerat, et eiusdem decocto os continuo eluerat, lingua iam fere dimidia intra duodecim septimanarum spatium ulcere absumta erat; anima foetebat, saliva e corrosis ductibus excretoriis glandularum sublingualium, et submaxillaris copiosissime profluebat, unde febris hectica orta macie aegrotum confecerat, deglutitio maxime impedita, ulcerisque color impurus e nigro brunneus est. Quae quidem symptomata etsi curationis successum dubium reddebant, tamen Bierchenius, cum e tumore attactu molliore, colore ulceris impuri obscure brunneo, e tuberculorum et fissurarum absentia, denique ex aequali linguae consumtione naturam mali cognovisset 30), de pessimae indolis morbo triumphavit exhibitis aegroto pillulis e calomelane, sulphure aurato atque camphora. Neque vero minor frequentia est mammarum, tabe venerea pessime adfectarum, et imperitos ad cancri praesentis suspicionem inducentium. Malum autem hoc ab initio scirrho minus durum ac renitens est, celerius augetur, doloresque producit vehementiores magisque pungentes: nodi, qui in mammae profunditate tactu detegi possunt, ubi in suppurationem seu potius exulcerationem abierunt, non pus, sed lympham tenuem, sanguinolentamque fundunt: haec ulcera haud raro gangraenosa fiunt, inversis marginibus, coloris e flavo rubri, ingentem spargunt foetorem, atque fungos progignunt, ad capitis infantilis magnitudinem increscentes, qualem Savvagesivs 31) observavit.

30) Levrsivs a. a. O. §. 75. 31) Vid. Levrsivs l. c. §. 93.

Horum ulcerum accuratam descriptionem nobis exhibuit Bierchenivs [32]). Denique et genitalia praebent varios morbos, qui ob magnam, quae ipsis cum cancro intercedit, similitudinem cum cancro quotidie fere confunduntur. Ac de virilis membri cancro quamquam scriptores v. c. Schmalzivs [33]) atque Ioerdensivs [34]) exempla literis mandarunt, tamen Levrsivs, vera ea esse, magnopere dubitat, et observationem Gerh. I. van Wy adfert, qua planum factum est, glandem penis cum praeputio fere dimidiam valde induratam, et varicosis venis deformem, cuius adspectus cancro genuino simillimus erat, usu interno mercurii, et decocti lignorum, externo emplastri de ranis cum mercurio sanatum fuisse. Simile exemplum attulit Ivstamondvs libro paulo post citando (p. 468). Aegrotus enim, cuius glans penis cum maxima praeputii parte ulcere fere tota absumta erat, quod, cancri nomine insignitum, etiam corpora cavernosa attigerat, tandem mercurio sanatus est. Scroti cancer, qui caminorum purgatoribus, praecipue in Anglia, infensus esse solet, cum ulceris plani atque dolentis margines duri atque tumidi, minime inversi sint; cum porro malum a sola caussa oriatur externa, et denique resectio partis adfectae illud semper sanet, hoc ipso nomine nequaquam dignus, sed potius ad serpentia ulcera referendus esse videtur [35]). Sinus seu pudenda mulierum saepe varios offerunt morbos, qui carcinomatis nomine

32) *L. c.* p. 81 ss.

33) Cons. Loders *chirurg. Journ.* Bd. I. p. 613.

34) Ibid. Bd. III. p. 63.

35) Levrsivs. l. c. §. 114.

aegrotas maxime terrent, etsi illis potius polyporum, sarcomatum ulcerumque venereorum et natura et nomen competat. Cuiusmodi exempla quam plurima cum lectoribus communicavit LEVRSIVS (§. 116.), quae adeo luculenta sunt, ut de vera ipsorum indole nequeat dubitari 36). LEVRETVS quidem, si uteri cancrum salivatione feliciter se curasse testatur 37), minime cancri, sed venerei ulceris sanationem perfecisse putandus est. Quam ob rem et F. G. VOIGTELIVS, cuius praematuram mortem merito lugemus, recte statuit, magnum numerum scirrhorum atque carcinomatum uteri, a medicis chirurgisque observatorum, si acriori censurae subiicienda sint, difficulter probatum iri 38). Signa, quibus ulcera uteri maligniora, cancri speciem prae se ferentia, a vero carcinomate uteri distingui et possunt, et debent, collegit saepius iam laudatus LEVRSIVS l. c. §. 118. Ex his igitur, quae hucusque disputata sunt, luculentissime apparet, morbos diversissimae naturae, si modo dolorum vehementia, adspectus deformitate, durationis pertinacia et destructione partium finibus haud circumscribenda sese prodebant, sub cancri quasi communi nomine comprehensos fuisse. De qua quidem permutatione atque inde orta notionum confusione iam IOH. ADAMSIVS haud temere conquestus est 39).

36) Vid. et IOH. PEARSON *principles of Surgery*. §. 359. et in *Sammml. auserles. Abhandlungen.* Th. XVI. p. 666 ss., ubi diligenter distinguendum esse statuit cancrum uteri ab ulceribus venereis eiusdem visceris.

37) *Essai sur l'abus des regles générales.* p. 161.

38) *Handbuch der prakt. Anat.* Th. III. p. 487.

39) *Bemerkung. über Krankheitsgifte u. s. w.* Bresl. 1799. 8. p. 124 ss.

§. 4.
Natura cancri.

Iam vero, cum arctioribus finibus cancrum incluserim, separatis inde et ulceribus carcinomaticis et aliis morbis, qui multum similitudinis cum cancro habere solent, liceat progredi ad naturam cancri genuini indagandam, caussasque, quae malo tam diro originem praebeant, rimandas. Et prius quidem argumentum, nisi hypothesibus locum concedere velimus, difficillimum est, atque propterea a celeberrimis scriptoribus cum irrito successu pertractatum. Nimis longum foret, omnes hypotheses, ad naturam cancri investigandam excogitatas, recensere atque diiudicare. Quam ob rem morabor tantum in nonnullis in medium proferendis 40).

Ios. Adamsius putavit cancrum consistere in hydatidibus formatis in glandulae scirrho, atque humore peculiaris naturae repletis. Quas quidem hydatides, diversas a simili, in variis abdominis visceribus obvia, formatione, ubi semel ortae fuerint, sensim et numero et magnitudine augeri, et vehementissimos hac ipsa partium extensione dolores producere existimavit. Peculiare quid esse, quod hydatides, maiores factae, non versus cutis superficiem emergant, sed quaqua versum distribuantur, quodque caro fungosa generetur prius, quam cutis rupta occultum cancrum mutaverit in apertum. Huic ipsi fungo, a cute adhuc integra compresso, magnam duritiem cancri occulti, inaequalem cutis incumbentis super-

40) In hoc praecipue elaboravit Levrsius l. c. §. 132 ss.

ficiem atque alienatum colorem, quando cancer in eo sit, ut exulceretur, margines denique inversos carcinomatis aperti tribuenda esse. Quodsi occultus cancer in apertum semel transierit, mali tardiorem aut celeriorem progressum pendere a constitutione aegroti, a situ hydatidum magis minusve profundo, ab earum magnitudine diversa et ab adhibitis remediis. Fungum enim per plures menses interdum sine ulla mutatione, si sanguinis stillicidium subinde ortum exceperis, persistere, usque dum magna hydatis, aut etiam plures simul, sub ulceris fundo sitae, subito rumpantur, aut ulceratione separentur, unde a relictis hydatidum dilaceratarum membranis ulceris adspectus inaequalis, foedus atque horribilis oriatur. Quando autem hydatides cuti propiores sint, in fungo exulcerato subinde conspici foveolas, quae crustis repletae videantur, formatis ab hydatidum sacculis, qui pelluciditatem amiserint, pallido colore tincti corioque emollito fere similes redditi fuerint. Egestio humoris, illis sacculis contenti, magnum quidem levamen aegroto adfert, sed tumoris magnitudo haud imminuitur, potius oriuntur cavernulae, ulceris adspectum horribilem, cuius paulo ante mentionem inieci, efficientes. In marginibus ulceris, quousque ab hydatidibus liberi sunt, papillae carneae propullulant, quae luxuriante natura ad fungum accedunt, atque cutim ita ad latera premunt, ut quodammodo retrorsum convoluta esse videatur. Quae quidem naturae cancri descriptio cum sit desumta, a solo mammarum carcinomate, primo hoc, quod ipsi recte opponi queat, offert: nondum demonstratum esse, utrum, quae

in mammarum cancro fieri soleant antea, quam cancer generari possit, et occultus in apertum mutetur, huic tantum vitio propria sint, an in quacunque alia parte, quam cancer occupavit, simili modo observentur. Dein deprehendimns in variis corporis humani partibus hydatides, ubi tamen cancer locum habere nequit, neque ex iis, quae ADAMSIVS de origine cancri, ab hydatidum in partibus glandulosis formatione derivanda, protulit, intelligi potest, quae mutatio his ipsis hydatidibus accidat, ut cancrum efficiant. Quae enim Io. HVNTERVS 41), MATTH. BAILLIE 42), DAV. VEIT 43) et Io. CHR. AVG. CLARVS 44) de hydatidibus, earumque et origine et natura disputarunt, ea nihil omnino conferunt ad illustrandam indolem earum, quae ab ADAMSIO cancrum genuinum constituere dictae sunt. Denique et haec, ab ADAMSIO prolata, hypothesis nihil utilitatis adferre videtur in curatione mali melius dirigenda.

Altera, cuius mentionem hoc loco faciam, hypothesis nisi auctorem, tamen praecipuum patronum agnoscit pluries laudatum LEVRSIVM. Is autem ante omnia disquirit, utrum cancri natura in locali corruptione solidarum partium, an in depravatione fluidarum reposita sit: utrumque enim a me-

41) *Transactions of a Society for the improvem. of med. and chirurg. knowledge.* Art. 3.

42) *Anatom. d. krank. Baues v. ein. der wicht. Theile im menschl. Körp.* Aus d. Engl. von S. TH. SÖMMERRING. Berl. 1794. 8. variis locis.

43) Vid. REIL's *Archiv für die Phys.* Vol. II. 3. p. 487 ss.

44) *Quaest. de part. pseudorg. actione organ. morbos. natis, obs. anat. path. illustr.* Lips. 1805. 4.

dicis statuitur. Argumentis, quibus prioris sententiae defensores utuntur, refutatis contendit LEVRSIVS, cancrum nunquam a locali partium solidarum degeneratione, sed semper a peculiari fluidarum corruptione pendere (l. c. §. 156.). Quo quidem sumto, illud, quod cancrum efficit, aut ab arteriolis, glandulam perreptantibus, aut a vasis lymphaticis, aut denique a nervis, ad adfectam glandulam abeuntibus, adduci debere statuit. Inter quas partes nervis maximam vim atque efficientiam in producendo cancro tribuendam esse, cum SWIETENIO 45), CAMPERO 46), MONROO 47) aliisque probabile habet. Cum autem virus cancrosum in corpore ipso generetur quidem, sed minime ante pubertatis annos, semen utriusque sexus de vitii cancrosi generatione accusat. Cuius opinionis firmandae praesidia inde repetit, quod nunquam in infante cancer observatus sit, et VESALIO 48), FORESTO 49) aliisque testibus, monachae, feminae infecundae, omninoque tales, quibus fluxus menstruus aut plane suppressus, aut inordinatus est, prae ceteris cancro obnoxiae reperiantur. Inde varia phaenomena explicare studet, quorum nonnulla omnino

45) *Comment. in aphor.* HERM. BOERHAAVII. §. 496.

46) *Demonstr. anat. pathol.* Lib. I. c. 2.

47) *De nervis eorumque distributione* etc. *Lat. redditi a* G. COOPMANS. Harling. 1763. 8. ubi pag. 111. verbis auctoris: *Hinc in cancro labii inferioris glandulae salivales saepe adficiuntur, vel ab adfectis glandulis miasma labio communicatur*, PET. CAMPERVS animadversionem addidit amplam, nervorum in cancrum imperium demonstrantem.

48) *Chirurg. magn.* Lib. 5. c. 16.

49) *Observ. med.* Lib. XVIII. obs. 27.

facillimam a Leursiana hypothesi explicationem admittunt, v. c. frequentiam carcinomatis labiorum in maribus, mammarum in feminis, cuius rei caussa e sympathia, inter has ipsas partes et genitalia intercedente, derivanda sit, vitii raritatem in regionibus calidioribus 50), in quibus coitus crebrior sit, animi commotionum, quae nervorum vigorem frangunt, magnam in cancro producendo vim atque efficacitatem, et morbi in brutis insolentiam, quorum semen certis tantum temporibus secretum atque emissum depravationem subire nequeat.

Etsi autem auctor hisce ingenue subiungit, neque sic explicatam esse naturam corrupti seminis, quae cancro producendo occasionem praebere queat, tamen miror, eundem statuere posse, certum esse atque extra omnem dubitationem positum, partim virus cancrosum ad cerebrum deferri, indeque per nervos ad uterum mammasque in feminis, ad labia et linguam in maribus deduci, partim hunc miasmatis cancrosi in partem adfectam transitum effici ope ramuli cuiusdam nervei, qui vel ad glandulam, quae cancro sedem fixam oblatura sit, adeat, vel eius viciniam in suo descensu attingat. Etenim harum opinionum veritatem quomodo adfirmare queat Levrsivs, nemo, opinor, inveniet, nisi cui iam de illa in antecessum fuerit persuasum. Quam

50) Schoutenivs, haud incelebris seculi decimi septimi inter Batavos chirurgus, testatur, se in Asiae pluribus regionibus artem fecisse, nec tamen unquam tumorem cancrosum observasse. Vid. eiusd. *Verhaal over de tegen — natuurlyke gezwellen.* Deel II. p. 639.

ob rem non diu immorabor iis, quae LEVRSIVS ex illa hypothesi derivavit. Nam si illud, cui tanquam firmissimo solo suam sententiam superstruxit, fundamento firmo ac stabili caret, ea, quae inde quamvis probabili modo deducuntur, haud dubie aliunde repeti et debent et possunt. Si v. c. LEVRSIVS e sua hypothesi explicari posse putat et initium cancri in maxime exigua glandulae parte, et lentum mali progressum, utrumque aeque probabili modo inde fluere videtur, quod plenaria organicae structurae glandulae destructio, in qua haud dubie cancri natura posita est [51], ab uno tantum eoque exiguo loco incipit, et pedetentim ab interioribus partibus ad exteriores progreditur. Caussa vitii potest ex hac nostra explicatione in vasculis minimis haerere, quae si aut obstructa, aut alio modo quocumque praeter naturam adfecta fuerint, hanc morbosam indolem cum proximis vasis lente communicent. Eadem ratio obtinet gangraenae siccae senum, quae ab initio non nisi punctum quoddam nigrum in pedis plerumque digito offert, paulatim crescens, usque dum integer digitus in mali societatem venit. Glandulae structura maxime vasculosa est: haec autem vasa, in minimos ramos divisa, invicem anastomoses efficiunt creberrimas, unde vase uno alteroque obstructo aut aliter adfecto glandula suo officio fungi adhuc potest, nec symptomata sese manifestant prius, quam maior glandulae pars eodem vitio fuerit correpta. Hanc de origine cancri eiusque progressu notionem si animo informaverimus nostro, haud opus est ad tardum medullae

51) Vid. PT. CAMPERI *demonstr. anat. pathol.* libr. I. p. 13.

nerveae flumen, quod etsi ob omni probabilitate longissime abest, tamen a Levrsio accusatur, confugere. Medullam in nervis, tanquam canalibus circumagi, hoc physiologiae hodiernae praeceptis omnique experientiae ita adversatur, ut, si argumentis illam opinionem oppugnare velim, irritum laborem suscepturus sim. Neque vero firmiori fundamento nituntur ea, quae ille de insigni tumoris cancrosi duritie, de inaequali eiusdem superficie, de dolorum absentia ab initio morbi, qui eodem procedente pungentes fiunt atque dilaniantes, disputavit. Potius videtur hoc ultimum symptoma indicare, primam mali originem plane non quaerendam esse in nervi, aut ad glandulam induratam abeuntis, aut vicini affectione, quoniam tunc neque dolores, neque spasmi abesse possunt. — Porro sinistri effectus, qui in omnibus remediis acribus atque calidioribus, loco adfecto applicatis, aut in animi commotionibus, vim nervorum infringentibus, observantur, possunt quoque commodissime explicari, etiamsi cancri naturam aliunde, quam a nervis, ad miasmatis cancrosi secretionem dispositis, derivaverimus. Nam virus cancrosum, maxima acrimonia per se iam insigne, debet acrius adhuc atque malignius reddi omnibus, quae aut acrimoniam continent, aut, uti moeror, tristitia aliique similes animi adfectus, humores corporis humani corrumpunt eorumque blanditiem depravant. — Quod cancer eo tempore magis saevit, et ex occulto in apertum transit, quo menstruus fluxus cessavit, hoc inde deducit Levrsivs, quod haec ipsa cessatio probet seminis aut depravationem, aut imminutam

secretionem, unde materies illa versus partem laesam pellatur, quam inde vehementer irritari oporteat. Quamquam autem iam Pet. Camperum 52) huius sententiae, qua cancrum a cessante menstruo fluxu exacerbari inde ab Hippocratis temporibus statutum est, adversarium novi, quippe qui huius ipsius mali maligniorem indolem tantum temporis progressu produci, nec a menstruorum cessatione tanquam a caussa pendere crederet, quoniam et in maribus, huius fluxus expertibus, aetatis anno quinquagesimo appropinquante, occulti glandularum parotidum, submaxillarium, inguinalium, mammarumque cancri 53) in apertos mutari soleant, tamen haud scio, an phaenomeni istius veritas concedi quidem, sed eiusdem explicatio, a Leursio prolata, reiici possit et debeat. Etenim inter omnes constat, multas feminas eo vitae stadio, quo menstruorum flumen exarescere solet, variis corripi morbis, quorum caussa nulla alia indagari potest, quam eiusdem illius fluxus cessatio, sive auctam inde sanguinis copiam corpori feminino molestam fieri, sive abrogatam consuetudinis, quae in hac sanguinis evacuatione inde a pubertatis termino obtinuerat, legem aegre a natura muliebri tolerari statuamus. Cum autem in illis morbis, qui obstructo menstruationis fonte plerumque locum habent, observare liceat systema nervosum inprimis adfectum, cuius insignis vis ac potestas in augenda cancri malignitate negari omnino nequit,

52) Vid. *Samml. auserles. Abhandlungen zum Gebrauch prakt. Aerzte.* Th. XI. p. 513.

53) Cons. Le Dran *in Mém. de l'acad. royale de Chirurg.* Tom. III. p. 19.

facile intellectu esse videtur, cur fluxus menstruus cessans maximum habeat momentum in cancri indole mutanda. — Resolvi non posse tumorem cancrosum, usu atque experientia constat. Cuius quidem phaenomeni ratio minime pendet, uti LEVRSIVS voluit, inde, quod tumor in partium solidarum incremento consistat, sed quod organica glandulae induratae structura penitus destructa sit, adeoque eius durior atque lapidea massa, vasis omnibus deletis, quae circuitui humorum praesunt, emolliri, emollitaque ad naturalem conditionem nullo modo reduci possit. — Neque vero video, quomodo hoc, quod cancer cultro remotus semper aut in vicino loco recrudescat, aut alium morbum producat, pro opinione LEVRSIANA (*l. c.* §. 302.) pugnare possit, qua a cerebro generatum virus cancrosum per nervos ad glandulam quamcunque deferri statuitur. Etenim si occultus cancer fuerit resectus ita, ut vel minima eius pars relicta sit, haec fomitem quasi continebit, e quo denuo malum in vicina parte brevi propullulabit; sin ex occulto in apertum abierit, tunc etiamsi chirurgus omnem adhibuerit diligentiam, ut corrupta omnia cultro absumeret, tamen virus cancrosum iam omnem humorum massam infecit, atque aut ad quamcunque glandulam delatum in ea simile vitium, aut in viscere aliquo quasi depositum morbos gravissimos nec raro lethales, febrem v. c. hecticam, aut convulsiones aut apoplexiam etc. producit. Videtur ulcus cancrosum, veluti fonticulus, humoribus corruptis exitum praebere, et quo diutius hoc ulcus duravit, eo gravius solet corpus huius effluxus, cui quodam-

modo adsuefactum est, suppressionem ferre eoque citius mors efficitur. Hinc Richtervs 54) salutare existimat, aliquot ante operationem septimanas prope partem adfectam fonticulum aperire apertumque aliquamdiu servare, ut aut effluxui materiae ichorosae adsuetum corpus liberum servetur ab omnibus malis, quae a subitanea suppressione huius fluxus oriri possint, aut illud, quod post operationem in corpore forte remanserit de materia cancrosa, ulceris arte facti ope eliminetur. — Denique radices cancri a Levrsio suae sententiae defendendae caussa adferuntur. Quas quidem cum antiquiores Herm. Boerhavio 55) scriptores observassent quidem, sed inexplicatas reliquissent, inter recentiores B. Peyrilhe 56) earum naturam ac originem exponere conatus est. Scilicet vasa, glandulae propria, ubi haec in scirrhum abierit, sensim sensimque collabi putat, et quasi ligamenta formare, quibus tanquam radicibus cum partibus subiacentibus et vicinis cohaereat cancer. Contra quam sententiam Levrsivs monet, in hoc ipso malo vasa adeo non collabi, ut potius magnopere dilatentur et varicosa fiant; dein haud facile, aut potius plane non explicari posse, qui fiat, ut hae radices relictae, si a vasis collapsis originem sumserint, malum exstirpatum denuo producant. Quae cum ita sint, a nervis, ad corruptam glandulam abeuntibus, atque cancroso miasmate degeneratis, illarum radicum ortum derivat Levrsivs, qui

54) *Anfangsgr. d. Wundarzneik.* Th. I. §. 473.

55) Vid. Swieten. in *comm. ad* H. Boerh. *aph.* §. 499. Tom. I. p. 883.

56) *Loc. cit.* §. 48. p. m. 208.

si semel cancroso vitio infecti fuerint, illud fortissime retineant, atque novos quasi surculos protrudant. At vero anatome neutiquam hanc hypothesin confirmat; dein intelligi quoque nequit, cur hae radices non semper adsint, cum tamen Levrsivs in hac nervorum corruptione cancri naturam ponat, ut adeo in omni cancro nervorum rami, qui virus ad glandulam a cerebro deferunt, simili depravatione correpti esse debeant. Quam enim ille adfert caussam absentiae illarum radicum, nempe ipsam cancri diversam qualitatem, ea nulla est, quoniam, cum omnis omnino cancer ex illius sententia a nervis pendeat, nervi propterea, quod venenum cancrosum ad glandulam devehunt, prae ceteris partibus, quae inde corrumpi possunt, perpetuo eodem modo affecti esse debebant.

Expositis duabus de natura cancri hypothesibus tertiam addere iuvat. Licet ea quidem antiquioribus iam medicis 57) haud ignota fuerit, tamen cum a Io. O. Ivstamondo 58) novis

57) Laudat Ivstamondvs, Martin. Schvmachervm in sua de *cancro* dissertatione, Hal. 1669. 4. Sed cum illam curatius inspicerem, vidi ab ipso p. 18. illam sententiam dici maxime absonam plebis phantasiam. De Italo Ios. Mar. Qvadria (*nuovo metodo per curare sicuramente ogni canchero coperto, e specialmente le ghiande scirrose delle mammelle e di altre parti del corpo*) haud novi plura, quam quae Ivstamondvs attulit, vidisse nempe illum in cancro aperto vermiculum, fili linei crassitie, phalangis ultimae digiti minimi longitudine insignem, coloris rubelli, ut fibram carnis muria conditae referre videretur. Praeter hunc etiam Dionisivs (*oeuvres de chirurgie* p. 343.) adseverat, ope microscopii in ulceribus carcinomaticis animalcula detecta esse.

58) *An account of the methods pursued in the treatment of cancerous and scirrhous disorders and other indurations.* Lond. 1780. 8.

argumentis ornata, denuo in scenam producta sit, silentio praetereunda haud videtur. Is autem putabat cancrum oriri ex insectis aut eorum ovulis, vasorum lymphaticorum ope ex aëre atmosphaerico resorptis: haec ovula in tumoribus scirrhosis aliquamdiu latere tranquilla, h. e. vitae expertia, usque dum a quacunque tandem caussa exclusa apertum efficiant cancrum. Ad hanc de cancri origine et natura hypothesin ipsum deductum esse ait cogitatione situs et conditionis partium, ab hoc malo plerumque correptarum, peculiaris dolorum, qui aegrotas tales excrucient, rationis, exulcerationis, et denique analogiae atque effectuum, quos in hoc morbo remedia edant, ad venenorum classem pertinentia. Scilicet, quod sedem attinet mali, ea in omnibus partibus solet locum habere, quae aëri atmosphaerico maxime patent, v. e. in mammis, utero, lingua, labiis, naso atque facie, atque copiosis vasis lymphaticis instructa sunt, quorum suctu ovula ex aëre atmosphaerico ad glandulas deferantur. Quamquam autem IVSTAMONDVS negare nequit, glandulas internas saepe mali sedem esse, hoc tamen minime putat aliquid ad infringendam hypotheseos suae verisimilitudinem conferre, quoniam aut glandularum illarum induratarum exulceratio potius a scrophuloso vitio, quam a cancro efficiatur, aut, si verus adsit cancer, ovula insectorum e vasorum lymphaticorum systemate in sanguinem transire potuerint. Cum autem cuilibet insecto peculiare remedium, quod veneni instar in illud agat, oppositum sit, v. c. acaris, a quibus nuper WICHMANNVS scabiei originem derivavit, sulphur, illis

insectis, quae cancri caussam praebeant, arsenicum maxime perniciosum esse statuit IVSTAMONDVS. Equidem nolo insectorum praesentiam interdum in cancro aperto negare: ulcera enim impura atque foetentia, qualia sunt cancri aperti, alliciunt insecta [59] ipsorumque ovulis, calore corporis aegroti excludendis, opportunitatem praebent. Sed haec insecta extrinsecus inferuntur in cancrum apertum, minime vero eius caussae sunt: debebant enim tunc iam in cancro occulto, in apertum abiturienti, assumi, quod, quantum equidem novi, a nullo scriptore, qui insectorum auxilio ad explicandam cancri originem usus est, factum esse videtur.

§. 5.

Caussae cancri.

Ad caussas cancri rimandas dum progredior, monendum est, earum numerum valde imminui et posse et debere, cum supra ostensum sit, varios morbos, quorum natura longissime a natura cancri genuini recedit, sub cancri nomine a medicis atque chirurgis quam plurimis descriptos esse. Si enim in Io. SCVLTETI observationibus [60] legimus, nobilem

59) Sic LARREVVS (*Medicin. chirurg. Denkwürdigk. aus sein. Feldzügen.* Leipz. 1813. 8. pag. 109.) narrat, milites vulneratos in expeditione Syriaca male habitos esse a coeruleis muscis, in Syria frequentibus, quae ipsorum ovula inserebant aut vulneribus suppurantibus, aut fasciis, quibus deligabantur. Excludebantur haec ovula summa cum celeritate, et praeter pruritus molestias efficiebant suppurationem copiosissimam, vires aegrotorum exhaurientem.

60) In *observatt.* 61. subiunctis *Armament. chirurg.* Hag. Com. 1556. 8. p. m. 284.

Gallum cancro intestini coli obiisse, qui ex obstructo per calculum biliarium ductu cholodocho, et bile propterea ad colon deposita, ortus sit, aut mulierem Venetam cancro uteri extinctam esse, simili ratione progenito: in ipsius enim cadavere inventam esse totam vesiculam felleam, calculo instar cristalli pellucido totam ita repletam et distentam, ut ne guttulam quidem bilis liquidae recipere posset, quae continuo secreta ad uterum migraverit atque carcinomatis uterini caussa evaserit, haud dubie mala haec ad ulcera serpentia et cancroidea magis, quam ad cancrum verum referenda esse, quis non videt? Idem iudicium ferendum esse de illo aegroto, cuius historiam I. Ehrh. Trampelivs [61]) descripsit. Nam mercator Amstelodamensis quinquaginta annorum, cum mos maxime regnaret corticem Daphnes Mezerei tanquam exutorium extrinsecus adhibendi, idem remedium femori adplicabat sinistro, in cuius superiori parte ulcus sese paulo ante aperuerat. Post mensium aliquot spatium cutis, cui impositus erat cortex Mezerei, crassescere atque indurari coepit; accedebant dolores; color cutis obscure coeruleus fiebat, exiguis foraminibus hinc inde hiantibus, quae ichorem edebant, brevissimo tempore omnem fere femoris carnem absumentem. Quam quidem destructionem haustus mercurius dulcis paululum coërcuit, iunctus autem cum externo usu mercurii sublimati corrosivi penitus sanavit. Neque aliter statuere possum de barbae evulsione, quam Ptr. Verdvynvs [62]) testa-

61) *Med. und chirurg. Bemerk.* Gött. 1793. 8. p. 45.

62) *Observatt. chirurg.* L. B. 1693. 8.

tur cancrum produxisse, de verruca in fungosum cancrum mutata [63]) deque gastricis vitiis et arthritide, quas ut cancri caussas accusant POUTEAU [64]), LERCHE [65]), RICHTERVS [66]) aliique. Denique nec eidem AVG. GLIEB. RICHTERO assentiri possum, cum cancrum progigni posse contendit a larvato venereo, scrophuloso, scorbuticoque vitio, aut ab exanthematibus retro pulsis, aut ab evacuationibus suppressis [67]). In omnibus enim, quos enumeravi, casibus malum certissime, quamvis foedum ac terribilem adspectum offerret, curandique methodis adhibitis pertinacissime resisteret, tamen a cancri genuini longissime aberat natura.

A scirrho cum quilibet cancer verus originem trahat [68]), ille autem a pressu glandulae oriri posse existimetur, hinc etiam inter caussas cancri plerique chirurgi ictum aut pressionem quamcunque, inprimis si diu duravit, in glandulam retulerunt. Nonnulli tantum ab hac communi sententia recedere ausi sunt, inter quos refero PEYRILHEVM [69]), LEVR-

63) Vid. *Neueste Sammlung für Wundärzte.* Th. II. p. ....

64) *Oeuvres posthumes.* Tom. I. à Par. 1783., ubi prima statim dissertatio de natura cancri et remedio, adversus illum commendato, aqua nempe glaciali, exponit.

65) DISS. LAVDATA p. 22. adfert exemplum feminae, ulcere mammae pessimo, a multis medicis doctis atque expertis pro cancro habito insanabili, quae inter tres septimanas solo interno Glauberi et tartari emetici usu sanata fuit.

66) Vid. Ei. *Chirurg. Biblioth.* Th. VII. p. 300. et *Anfangsgr. der Wundarzneik.* Th. I. p. 288.

67) *Ibid.* §. 464.

68) Contrariam sententiam adfirmat I. G. V. SCHAEFFERVS quidem (*Versuche a. d. theoret. Heilkunde.* Th. II. p. 198 et 212.), sed idoneis argumentis minime firmavit.

69) *Diss. cit.* §. 13.

SIVM 70) atque ADAMSIVM 71). Scilicet cum viderent, glandulas interdum vehementer a caussis externis adfligi, nec tamen cancrum inde oriri, negabant omnem omnino vim atque efficientiam harum caussarum in declaranda cancri origine. In quo quidem haud dubie a veritate aberrasse mihi videntur. Nam exempla quam plurima cuilibet attento rerum observatori in promptu erunt, quae luculentissime probent, post praegressam compressionem partis glandulosae diuturnam aut vehementiorem scirrhos nasci, qui tandem in cancrum degenerent. Dein et nimis longum temporis spatium inter ictum aut pressionem, glandulae adplicatam, et mali originem intercedere aiunt, quam ut inter utrumque nexus caussalis locum habere possit. Denique et hoc, quod, qui ab eiusmodi caussa externa generatus esse dicitur cancer, facilius curari queat, quam ab internis caussis productus, probare ipsis videtur, priora mala minime ad verum cancrum referri posse. Genuinus enim cancer semper eadem malignitate terret.

Cessantia menstrua quoque magnam vim habere aut in generando cancro, aut in natura generati cancri in peius mutanda, communis fere omnium medicorum obtinet sententia. Vnus PETR. CAMPERVS, contrariam sententiam defendere ausus, menstruorum fluxum neque imminutum, neque penitus interruptum aliquid conferre ad illius mali malignitatem augendam contendebat 72). Putabat enim malum

70) *Loco laud.* §. 151.
71) *Libr. citato.* p. 146.
72) *Genees-natuur-en huishuid-kundig Kabinet.* 1779. No. 3. pag. 194. et in *Samml. für prakt. Aerzte.* Th. XII. p. 513.

a prima eius origine sensim crescere, et satis longo temporis spatio opus habere, usque dum doloribus, dies noctesque aegrotos vexantibus, reliquaque symptomatum cohorte de vera natura sua aegrotos reddiderit certiores. Incidere autem illud tempus in eam plerumque aetatis periodum, qua menstruorum cessatio maximas in oeconomia corporis muliebris turbas excitare soleat. Sed minime accusandum esse menstruorum fluxum de natura cancri maligniore facta; hanc autem solam pendere a temporis diuturnitate, qua malum eo perducatur, ut infelicissimi exitus metu haud temere angi debeant aegrotae. Hanc de menstruorum cessatione tanquam exacerbationis cancri caussa opinionem, quae inde ab antiquissimis temporibus invaluit et hodie adhuc a celeberrimis viris, v. c. Richtero *l. c.* §. 428., defenditur, inde haud dubie si non ortam, at certe probabilem redditam fuisse, putat Campervs, quod olim sanguis menstruorum pro impuro atque corporis excremento habitus sit, quod si retentum in corpore fuerit, omnia mala, a corruptis succis progenita, peiora redderet. Cuius sententiae falsitas cum nostris temporibus a nemine ignoretur, non posse quoque illud, quod huic opinioni tanquam fundamento superstructum est, amplius stare. Denique et in maribus idem phaenomenon observari, periodicae illius evacuationis expertibus: glandulas enim induratas versus quinquagesimum aetatis annum in cancrum apertum transire 73). Quae quidem argumenta, a Campero prolata, quamquam non omnino levia sunt, sed

3) Vid. Le Dran *Mém. de l'acad. royale de Chirurg.* Tom. III. p. 19.

aliquam probabilitatis speciem habent, tamen haud ita comparata esse videntur, ut penitus persuadeant. Nam cum, ut paulo post pluribus ostendetur, nervi maximum habeant momentum in generando scirrho, eoque in apertum cancrum mutando, menstrui autem fluxus sive subitanea, sive paulatim contingens suppressio vehementissimos interdum systematis nervosi motus cieat, mihi quidem consuetae huius excretionis suppressio haud omnino insons esse, sed potius in immutanda scirrhi aut cancri natura multum efficaciae habere videtur 74). Hinc haud flocci pendenda est POUTEAUI 75) observatio, cancrum mammarum, cui externa caussa haud subsit, ex utero oriri, quoniam omnium frequentissime eo tempore, quo menstruatio soleat cessare, aut oriatur, aut in peius mutetur. Eandem menstrui fluxus dignitatem in aliis quoque morbis, inprimis exanthematicis, observari constat, qui si cum menstruo fluxu simul corpus invadunt, plerumque graviores, et saepe lethales esse solent. Quam ob rem CAMPERVM puto plus paradoxiae, quam veritatis studio dedisse, cum menstruo fluxu imminuto aut penitus suppresso scirrhi cancrive malignitatem augeri negaret.

Maiore iure animi adfectus ii, qui vim vitalem infringunt, v. c. diu perdurans moeror, tristitia, anxietas, metus, amor de felici exitu desperans, inter caussas referuntur, quae scirrhis atque cancro originem praebere possunt. E multis,

74) Eiusdem sententiae patronum video laudatum modo SCHAEFFERVM l. c. p. 204.

75) *Oeuvres posthumes.* Tom III. Suppl. p. 357 ss.

quae in scriptis medicorum leguntur, exemplis non nisi pauca tantum delibabo. Christ. Kleinivm [76] legi observasse, animi moerorem inter omnia, quae in scirrhi naturam in peius immutandam agere possint, longe efficacissimum esse, quippe qui exiguum scirrhum, per duodecim annos sine doloribus aliisve incommodis subsistentem, intra trium septimanarum spatium ad pomi magnitudinem auxerit, atque elapsis vix septem septimanis in cancrum apertum, cum vehementissimis doloribus coniunctum, transmutaverit. In alia femina, multis aerumnis adflicta, cancrum a prima ipsius origine intra triginta septimanarum spatium in apertum transiisse idem Vir experientissimus vidit, indeque regulam deduxit, in operatione mali minime negligendam. Hanc enim si semel natura mali necessariam fecerit, haud diu esse differendam, ne metus, quem glandulae induratae resectio plerisque incutere solet, scirrhum benigniorem in ferissimum ulcus cancrosum mutet. Illustris Swietenivs [77] mulierem admodum sanam narrat, a subitaneo terrore adflictam fuisse tumore in mamma, qui, quamquam aptissimis remediis tractatus, tamen in scirrhum prorsus insanabilem mutatus fuerit. St. I. A. Albrechtvs similem terroris effectum observavit in muliere, quae cum audisset, alii mulieri subeundam fuisse cancri aperti operationem seu mammae carcinomaticae resectionem, hoc nuntio ita perterrefacta fuit, ut altero iam die durum sentiret in mamma nodum, qui magnitudine ovum

76) *Chirurg. Bemerk.* Stuttg. 1801. 8. §. 259 sq.

77) *Comment.* in H. Boerhaav. *aphor.* §. 27. Tom. I. p. 190.

gallinaceum referret etsi relictus sibi aut inepte tractatus fuisset, in verum cancrum abiisset. Porro legi feminam a vehementi moerore contraxisse cancrum fungosum, qui sanatus sit diuturno mammae suctu, a catulo peracto [78]). Io. Geo. Zimmermannvs plane consentit cum laudatis viris in definiendo hoc pernicioso terroris in glandulas effectu [79]). Petr. Bierchenivs denique in feminis mollioribus putat mammarum cancrum omnibus omnino animi commotionibus produci posse [80]). Quae cum ita sint, cumque nervorum maxima vis atque efficientia in scirrho producendo et in cancrum mutando negari nequeat, unde et Callisenivs eas glandulas scirrhosas citius in cancrum apertum abire ait, ad quas multi nervi decurrant [81]), reprehendi haud omnino possunt, qui, uti supra vidimus, omnem scirrhi atque cancri naturam a nervis derivare conati sunt.

§. 6.

Prognosis cancri.

Omnem respuit sanationem cancer, qui locum occupat, ad quem culter haud commode penetrare potest, aut qui diu iam apertus omnem humorum massam infecit. Quam quidem universam humorum a resorpto ichore cancroso corruptionem

78) Vid. Gessner's *Entdeckungen in der Arzneiwissenschaft.* Th. II. Abth. 2. §. 185.

79) *Von der Erfahr. in der Arzneiwissenschaft.* p. 555.

80) *L. c.* p. 15.

81) *System der neuen Chirurg.* Th. II. §. 185.

factam esse intelligimus e pluribus tumoribus, hinc inde enatis, e doloribus rheumaticis, qui aut in coxis sub mali ischiadici forma, aut in maxilla superiore aegrotos divexant, atque e lippitudine magna atque pertinaci. — Occultus cancer, modo neque ab humorum dyscrasia, neque ab externis caussis irritamentum accesserit, diu tolerari potest, priusquam in apertum abit. Hinc iam HIPPOCRATES recte praecepit, melius, quibus occulti cancri sint, non curari, quoniam longius vitam trahant, quam si medicatione tententur [82]. — Apertus autem cancer exstirpationem admittit, modo enumerata absint resorpti miasmatis carcinomatici signa, et corrupta glandula undique libere moveri possit, aut, ubi hoc fieri nequit, partes, quibuscum concretus est cancer, cultro aut remedio auferri possint. In mammis accedit et hoc, quod glandulae subaxillares minime tumidae atque induratae esse debent, nisi de eventu operationis chirurgus dubius ancepsque haerere debeat. Quamquam etiam varia legi feminarum exempla, quibus mammae cancer, qui iam proximas glandulas, sub axilla reconditas, in vitii societatem traxerat, felicissime exstirpatus fuit. — Novum autem signum in mammae cancro observatione indagavit PETR. CAMPERVS, e cuius praesentia certius, quam ex induratis glandulis subaxillaribus, exstirpationis cancri inutilitatem praesagire posse sibi visus est. Si enim aegrotae eo thoracis loco, quo arteriae mammariae internae e pectoris cavitate in interstitio secundae et tertiae costae verae emergunt, dolores pungentes atque

82) *Aphor.* Lib. VI. §. 38.

saepius recurrentes sentiunt, ab operatione abstinendum est, quippe quae, etiamsi dexterrime instituta, tamen mali reditum impedire nullo modo poterit, quoniam e doloribus pungentibus, in pectoris cavitate sentiendis, recte concluditur, glandulas, ad interiorem costarum superficiem positas, cancrosa labe quoque adfectas esse [83]). Locum illum accurate depinxit Camperus in *Demonstr. anat. pathol.* Lib. I. Tab. I. fig. II. lit. 48. 49. 50. — Quamvis autem magni faciam Camperum, ipsique multum auctoritatis tribuam, tamen veritati hoc debeo, ut libere profitear, illud signum in femina, quae cancro mammae correpta ad nostrum institutum clinicum confugit, minime adfuisse, etsi, mamma amputata, cancer recruduit in glandulis subaxillaribus, penitus antea ab omni induratione liberis. Cuius quidem feminae historiam, benivolentia Experientissimi Clari, quo praeceptore ac magistro me usum esse maximopere laetor, mecum communicatam, ipsis auctoris verbis hoc loco subiungere liceat.

„Mulier XLVII annos nata, scrophulosae constitutionis „ac temperamenti sanguinei, facillime superatis morbis in„fantilibus, circa annum aetatis septimum adfecta est dolo„ribus, quos rheumaticos fuisse contendit, motum maxime „inferiorum artuum impedientibus, sed nunquam postea re„versis. Licet praematurum propemodum fuerit staturae ac „virium incrementum, ita, ut annum agens duodecimum an„cillae stipendia apud rusticum facere valeret, tamen cata„menia haud prius, quam circa vicesimum aetatis annum

83) *Samml. für prakt. Aerzte.* Th. XI. p. 518.

„comparuerunt, deinde vero ad hunc usque diem legitimis „intervallis redierunt. Anno vicesimo tertio febre intermittente quotidiana, post tertium paroxysmum sudore copioso „iudicata, correpta fuit. Eodem anno herpes crustosus efflo-„ruit in brachio sinistro et cicatricem ibi reliquit, adhuc con-„spicuam. Ceterum, si exceperis sudorem pedum graveo-„lentem, nunquam suppressum et hodie adhuc superstitem, „semper bona valetudine usa est. Ante XIX abhinc annos hor-„tulano nupta sexies peperit, singulosque infantes lacte nutri-„vit suo, ita quidem, ut plerosque eorum haud prius, quam „secundo aut tertio post partum anno ob uberibus removeret. „Factum autem est, cum pusionem primogenitum lactaret, „ut ex animi pathemate, quarta circiter a puerperio septi-„mana mamma dextra dura fieret, inflammaretur atque tandem „abscederet. Neque tamen ea re se impediri passa est, quo-„minus isti infanti alteram mammam praeberet, reliquis vero „utramque, licet ex eo tempore in mammae dextrae superiore „parte tumor, pomum Borsdorfianum magnitudine aequans, „remanserit, lactationis tempore semper durior factus. Negat „autem aegrota, se vel in ipso tumore, vel eo loco, ubi „arteriae mammariae externae ad mammas prodeunt, dolorem „aut molestiae quid unquam sensisse. Annum aetatis XLVI „feliciter adsecuta cum tredecim abhinc mensibus amphoram „portans lapsa ad huius ansam mammam dextram allisisset, „repente ibi natus est nodus mobilis, fabae maioris ambitum „et formam habens. Memoratu dignum est, quod locus ille, „ubi prius intumuerat mamma, non mutatus fuerit, sed novus

„tumor inferiore quodam loco, circa sextam aut septimam „costam sese primum prodiderit. Et nunc quoque in regione „originis arteriae mammariae externae, dolor observatus est „nullus. Eo magis vero novus tumor et doluit et repente „crevit, mox autem superhabito cataplasmate e cepis tostis „et cerevisia, et inde orta inflammatione erysipelatosa, in „ulcus apertum et carcinomatosum, ichorem foetidum et „acrem fundens, degeneravit. Reliquus mali decursus nihil „habet, quod singulare dici possit, nisi quod saepius inflam„mationibus erysipelatosis tam ipsius mammae, quam brachii „obnoxia fuerit aegrota."

Nolo autem hoc uno exemplo id efficere, ut signi illius Camperiani falsitatem inde deducam, nam eius veritas ex aliis exemplis elucere videtur 84), sed ut observatorum animos ad illos dolores magis, quam fortasse hactenus factum est, advertam. — A lentiore quoque mali incremento laetius praesagium repeti solet. Nam quo lentius augetur cancri moles atque durities et quo tardius, quae supra allata sunt mali huius symptomata, sese produnt, eo magis ad benigniorem

84) Dum haec scribebantur, ad Experientissimum IÖRGIUM accessit mulier, cancro mammae dextrae laborans aperto, quem ex ictu versus mammam contraxit. Hanc aegrotam audivi multum de doloribus, in ipsa pectoris cavitate ad illum, a CAMPERO indigitatum locum saevientibus, conquerentem. Denique etiam Experientissimus CLARUS mecum benevole communicavit historiam feminae, cui a Mursinna et alio haud incelebri chirurgo Berolinensi utraque mamma diversis temporibus propter cancrum apertum amputata fuit, et quae nunc doloribus urentibus sub secunda et tertia costa vera prope sternum admodum excruciatur.

morbi naturam, si tam fero malo benignitas tribui omnino potest, concludere licet. Si optima ceteroquin sanitate fruitur aeger, humoresque nullo vitio inquinati sunt, spes est, fore, ut cancer intra angustos, quibus circumscriptus est, limites contineri, atque felicissimo cum successu exstirpari possit. Caeterum quamvis symptomata adsint terrentia, animum tamen minime abiiciendum esse, neque ab omni operatione abstinendum, prudenter monet CALLISENIVS *l. c.*: eam enim interdum praeter omnem omnium spem atque exspectationem felicissimum habuisse eventum.

§. 7.

Curatio cancri.

Si verum esset, quod PETR. CAMPERVS 85) atque IOS. ADAMSIVS 86) statuerunt, verum cancrum neque internis, neque externis remediis ad perfectam sanationem perduci posse, brevissimus esse possem in hac meae dissertationis parte exponenda. Sed cum multa sanatorum in variis partibus cancrorum exempla legantur, sive remediorum adhibitorum vis vere fuerit tanta, ut dirissimi mali ferociam domare possent, sive accuratae diagnoseos mali defectu, pro cancro morbi, natura sua plane diversi, habiti sint, non omnino silentio hoc praeteribo argumentum, sed pauca, quae in variis de illo legi scriptoribus, addam.

Initium faciam a scirrhi, unde quilibet cancer oritur,

85) *Samml. — für prakt. Aerzte.* Th. XI. p. 514.

86) *Libr. cit.* p. 137.

curatione. Haec autem duplici modo tentatur, aut resolvenda induratione, aut, si haec perfici haud potest, exstirpatione. Sed cum, recte monente Cel. RICHTERO [87]) scirrhus diversissimo modo sese gerat, nunc per omnem aegroti vitam benignam indolem tuendo, nunc brevi in cancrum abeundo, nunc remediis resolventibus facile cedendo, nunc pertinacissime resistendo, nunc exstirpatione pereundo, nunc semper post operationem recrudescendo, videtur natura huius mali, uti idem de cancro superius ostensum est, maxime diversa esse, atque plures continere formas, quarum cuilibet quodnam remedium inprimis competat, difficillimum iudicium erit. Hoc haud dubie in caussa fuit, quod amplissima medicamentorum farrago, empirice in usum vocata, aegrotorum spem nunc destituerit, nunc expleverit. Resolventia autem medicamenta non nisi tunc videntur indicata, cum scirrhus a lapidea duritie multum abest, exiguae magnitudinis et recentioris originis est, caussamque habet manifestam. Neque minore cura ac providentia opus est in deligendis hisce remediis. Etenim quo magis suspecta scirrhi indoles est, eo mitioribus medicamentis uti medicum oportet. Quorum efficientia cum sit tardior, diligenter a medico animadvertendum est, an sub continuato ipsorum usu valetudo aegroti labefactetur, aut in scirrho mutatio quaedam observetur, unde ad propensionem mali in cancrum probabilis coniectura fieri possit. Nam tunc statim ab omnibus medicamentis abstinendum, et ad exstirpationem tanquam ad sacram ancoram

87) *Anfangsgr. d. Wundarzneik.* Th. I. §. 425.

confugiendum est. Cum remediorum usu apta diaeta coniungenda erit, ad quam animi quoque adfectuum regimen referendum, quorum, ut supra vidimus, magnum momentum est in natura mali in deterius immutanda. Hanc strictiorem diaetam solam tunc efficacissimum remedium praebuisse, cum actum et conclamatum esse videretur, suo usu atque experientia aliquoties didicit CALLISENIVS *l. c.* §. 186. Nec negligenda tumoris scirrhosi cura externa, qua omnis pressio frictiove sollicite arcenda est, imposita tumori pelle cuniculi aut talpae praeparata, qua pars adfecta simul perpetuo et aequali calore foveatur, qui resolutionem potenter iuvare potest. Sin scirrhus omni resolutioni pertinaciter resistit, eius moles atque durities augentur, doloresque lancinantes tumorem fulguris instar penetrant saepiusque recurrunt, tunc summa cultrum adhibendi necessitas instat et urget, ne scirrhus in cancrum occultum, tandemque apertum transire possit.

Specifica, quae contra cancrum laudata sunt, remedia saepissime spem de iis conceptam destituerunt. Quam ob rem nolo in illorum consideratione diu haerere, inprimis cum hoc argumentum ab ERN. BENI. GLI. HEBENSTREITIO 88), CHR. GODOFR. WHISTLINGIO 89), et IO. PH. GV. KOEHLERO 90) nuper sit ex instituto tractatum. Etenim horum trium virorum primus satis longum remediorum catalogum exhibuit, quae

88) *Zusätze zu* BENI. BELL's *Abhandl. von den Geschwüren und deren Behandlung.* Leipzig, 1793. 8. p. 227 — 253.

89) *Aeltere und neuere Kurmethoden des offenen Krebses* etc. Altenb. 1796. 8.

90) *Diss. de variis ad cancrum medicamentis.* Ien. 1800. 4.

contra cancrum commendata fuerunt. Whistlingivs autem, qui in possessionem formularum venerat, quas Kortholtvs, medicus quondam Silesiacus, secutus est in suis remediis preparandis, quae arcana habita a medicis Vratislaviensibus maximopere laudata sunt, noluit illas formulas solas exhibere, sed augere, uti libere fatetur, libelli molem. Quam ob rem quae ipsi in promptu erant de remediis adversus cancrum celebratis, ea sine ordine et iudicio suo, praemisit historiae medicamentorum Kortholtianorum. Denique Koehlervs nonnullas tantum medicinas, quibus multum laudis tributum est in domando cancro, v. c. arsenicum, mercurialia, Atropam Belladonnam, Conium maculatum et Kortholti medicamenta sibi consideranda sumsit, et quae de illis in medicorum scriptis legerat, diligenter collecta diiudicavit. Praeter hos triumviros Gvil. Godofr. Ploucquetus [91]) multa remedia profert, quae contra cancrum adhibita leguntur. Quam ob rem minime mihi videor taxandus esse, quod cramben ter coctam hoc loco recoquere noluerim, inprimis cum me legere bene meminerim, omnia omnino remedia, quae unquam contra dirissimum hunc morbum commendata fuerint, plane nihil valere ad cancri sanationem efficiendam. Cuius quidem sententiae veritatem una cum aliis haud obscuris inter Batavos chirurgis Levrsivs *l. c.* §. 214. inde probare conatus est, quod propositum centum aureorum Hollandicorum praemium, si quis

91) *Litteratura med. digesta.* Tübing. 1808. 4. p. 236 — 240. cui add. Callisen. *l. c.* Th. I. §. 750 et Richt. Th. I. §. 439 — 441.

se verum cancrum sanasse vel uno exemplo extra omnem dubitationem posuerit, a nemine fuerit reportatum. Quod iudicium si alius summi viri auctoritate adhuc muniendum esset, PETRI CAMPERI exemplum laudarem, qui cancrum verum ullis unquam remediis perfecte sanari posse negavit 92).

Quae cum ita sint, in exstirpatione videtur unicum salutis remedium quaerendum esse. Hanc autem maturandam esse, auctor est PET. CAMPERVS, ne virus cancrosum generari, generatumque per omnem humorum massam diffundi possit 93). In qua quidem sententia CAMPERO assentitur ex parte RICHTERVS *l. c.* §. 443. cum initium curationis a remediis internis externisve fieri, iis autem inefficacibus, statim ad operationem ipsam transire iubet. Et POUTEAU ipse, quamvis aquam e nive aut glacie liquefactis paratam copiosissimeque potam, qua aegroti tanquam solo nutrimento uti debeant, multum celebret, tamen ut operatio in quovis cancro vero, exstirpationem admittente, quantocyus instituatur, suadet 94), Etsi enim interdum sanetur malum sine exstirpatione, tamen hos casus non nisi exceptiones a regula offerre putat. Regulam autem esse, cancrum quemlibet a caussa externa productum, remediis neque internis, neque externis tentandum, sed exstirpandum esse. Dum autem POUTEAU cancri ortum a caussa externa tanquam rem commemorat, quae mali remotionem, cultro tentandam, admittat, omnes cancros, ab interna caussa productos, ab exstirpatione exclu-

92) *L. c.* §. 3.
93) *L. c.* §. 5. p. 517.
94) *Libr. cit.* p. 129.

dere videtur. Idem quoque de eo cancro statuit, qui internas corporis partes, ad quas culter penetrare commode nequeat, invaserit, qui quidem ab illo minus apte, opinor, *occultus* vocatus est [95]. Ad quod cancri genus cum eum quoque retulerit, qui in utero sedem fixerit suam, haud scio, an sententiam suam contra Osiandrvm non recte tueri possit, qui uterum carcinomatosum, ex abdominis cavitate protractum, cultro auferre haud dubitat.

Sed nec semper exstirpationem tutissimum contra cancrum remedium praebere, et ingenue fassus est Richtervs [96], et quotidiana experientia quemlibet docere potest. Scirrhus quidem, optime exstirpatus, vel in eadem, quam prius occupavit, vel in alia parte denuo redire solet, inprimis si dispositio quaedam ad scirrhum quasi hereditaria adest. Cuius quidem rei Io. Bapt. Palletta luculentum observavit exemplum in femina robusta, bene nutrita ac rite menstrua, quae ubi scirrhum pugni magnitudine in mamma dextra ab ictu reportaverat, dolere incipientem, medici sui consilio et auctoritate illum sibi exstirpari passa est. Sed, nondum elapso anno, novus scirrhus in eadem mamma ortus, exstirpatione auferendus erat: glandulae quaedam prope papillam paululum induratae, in suppurationem abibant, sed neque solutione mercurii sublimati corrosivi, extractoque cicutae intus sumtis, neque externo usu foliorum belladonnae atque succi solani aut dolorum vis imminui, aut vulnus sanari poterat, potius fungi cancrosi inde propullulabant, dolorum

95) *L. l.* p. 125. not. *l*).   96) *Loco adduco.* *§.* 444.

furor dies noctesque intendebatur, atque insomniis aegrota vexabatur ita, ut mammae amputationem efflagitaret. Quam quidem etsi dexterrime Palletta perfecerat, et remediis idoneis hanc, quae aegrotae inhaerere videbatur, ad scirrhum generandum propensionem emendare studuerat, tamen denuo durus isque rotundus scirrhus in margine vulneris, amputatione facti, oriebatur, qui, post dolores pungentes in ipso ortos, imminutus novo scirrho in glandulis subaxillaribus oriundo locum dedit, qui post dirissimos dolores ac erysipelata crebriora tandem duobus locis exulcerans multum foetentis ichoris fudit. Tandem misere confecta mulier obiit. Praeter hanc morbi historiam Palletta duas alias attulit, quibus probare conatus est, scirrhum exstirpatum aut partem cancrosam resectam haud semper malum ita radicitus tollere, ut nunquam recrudescat. Qua in re Alex. Monrovm 97) et Iac. Hillivm 98) consentientes habet; quorum ille e sexaginta mulieribus, quibus scirrhi et cancri exstirpati fuere, non nisi quatuor, hic, meliore usus successu, ex octoginta octo perfectae sanitati restituit septuaginta sex et ab omni mali reditu liberavit. Crebriorem hunc mali reditum Fearonvs quidem a perversa operationis methodo et neglecta simul post exstirpationem susceptam apta curatione derivat, sed temere, opinor. Potius Pallettae assentior, qui propterea malum saepius, vel post exstirpationem a peritissimo chirurgo institutam, recrudescere contendit, quod adsit quaedam diathesis

97) *Edinburg. Versuche.* Bd. V. 1. p. 542.

98) *Chirurg. Beobacht.* Leipzig, 1777. 8.

cancrosa, nullis remediis coërcenda [99]. Praeter hanc ad scirrhum cancrumve propensionem alia quoque a Richtero commemorantur, quae exstirpationem inutilem reddant, v. c. si internas agnoscit malum caussas; si inde a prima ipsius origine continuo increvit atque haud diu ante in alia parte scirrhus novus formatus est.

Vnum adhuc est, quod scirrhi cancrive curationi, in universum spectatae, addam. Etenim Richtervm lego statuentem, interdum cancrum ipsum e scirrhi exstirpatione oriri posse. Quod quidem si verum est, nec e paullo ante commemorata diathesi cancrosa derivari potest, haud videtur aliunde repetendum esse, quam a negligenter peracta operatione. Nisi enim omnia summa cum diligentia cultro absumta fuerint, quae iam aliquo modo in vitii societatem venisse, duritie sua praeternaturali demonstrant, malum non solum recrudescet, sed in peiorem adeo naturam abibit. Interdum autem ratio partium adfectarum impedimentum obiicit chirurgo haud superandum, quominus omnes induratas telae cellulosae, vasorum, carniumque partes cultro auferre possit. Quam ob rem operatio haud debet praecipitari, sed summa cum diligentia omnia perscrutanda sunt, ut, quae suspicionem aliquam moveant, resecentur. Si talia procedente tempore sese prodiderint, magis a cultro, quam a causticis auxilium exspectaverim [100].

99) Vid. Weigel's *med. chirurg. Bibl.* Bd. III. 2. pag. 199 — 225. IV. 1. p. 67 — 72.

100) Cons. Bell's *Abhandl. von den Geschwüren und deren Behandl.* Zweite Ausg. Leipz. 1792. 8. p. 211.

Viam ac rationem, qua chirurgus in hac ipsa operatione instituenda progred debeat, exponere nec lubet, nec vacat. Nam dissertationis moles ultra praescriptos fines aucta iam est, nec suppetit tempus, quo quae de hoc argumento in chartam conieceram, curatius elaborare et quasi subigere potuissem. Itaque nunc propero ad remedii, contra cancrum labiorum et faciei utilissimi, hactenus pro arcano habiti, declarationem.

§. 8.

Remedii ad cancrum labiorum et faciei utilissimi declaratio.

Cum pluries contenderim, cancrum genuinum neque internis, neque externis remediis sanari posse, atque vanas esse laudes, quibus medicamenta quam plurima, quae specifica virtute contra hunc dirissimum morbum agere dicta sunt, medici atque chirurgi extulerint, mirum profecto videbitur, me tamen nunc tale medicamentum proferre, prolatique vires egregias laudare. Sed incidunt tempora, quibus aut exstirpatio plane non, aut non perfecta institui potest, aut denique aegroti omnem omnino cultri usum vehementissime reformidant. Crudelissimum foret, aegros tales miserae sorti suae relinquere et ne anceps quidem remedium tentare. In eiusmodi casibus, quibus Callisenius [1]) addit et illos, cum aut signa ichoris carcinomatosi resorpti adsint, aut corporis

1) *Libr. citat.* Th. II. §. 186.

constitutio viresque aegroti ita sint comparatae, ut operationem et quae illam sequuntur, perferre nequeant, meum remedium utile esse poterit.

Formula autem medicamenti haec est

Rec. Arsenici albi,
Nitri depurati,
Salis tartari,
Radicis Ari maculati, singulorum unciam,
Fuliginis splendentis, qualem ligna resinosa praebent, tantum, quantum sufficit, ut pulvis subtilissimus, ex intima miscela horum ingredientium productus, colorem habeat obscure griseum.
Serva vitro probe clauso.

Huius pulveris, qui, quo longiore ante usum tempore praeparatus est, eo efficacior esse solet, quantitas, ulceris magnitudini respondens, vasculo, theae infuso bibendo destinato, immittitur. Nunc erioxyli tantum, quantum sufficit ad cancrum penitus obtegendum, in plumaceoli formam redactum, saliva probe imbuitur, atque in pulvere tam diu volvitur, ut inde pultacea massa paulo spissior formetur, quae cancro aquae tepidae ope purgato, erioxylo excepta, admovetur ita, ut omnem omnino partem adfectam probe obtegat. His pulvillus impositus idonea fascia firmatur. Post elapsum viginti quatuor horarum spatium, citius serius, vehementior cum tumore insigni oritur inflammatio, cuius vehementia medicum haud eo adducere debet, ut ad cataplasmatum emollientium usum prius confugiat, quam dolores

pungentes eum furoris gradum attigerint, ut tolerari amplius haud possint, atque limites in conspectum venerint, quibus vitiosae partes a sanis seiunguntur atque segregantur. Iam tertio die ulcus sulco circumduci solet, cui fibrillae quaedam lintei carpti, linimento madidae e terebinthinae communis uncia una cum dimidia et vitello ovorum uno confecto, immittuntur. Oportet autem chirurgum sollicite abstinere, ab omnibus instrumentis metallicis, nec alia, quam lignea adhibenda sunt. Quo magis id, quod cancrosa labe infectum est, a sanis partibus recedit, eo plus lintei carpti, unguento descripto imbuti, caute immittendum est. Ita vitiosum omne, undique separatum, die sexto aut octavo removeri potest. Sin haec separatio nimium lente processerit, opus est, ut pulveris supra commemorati paululum inspergatur, ita tamen, ut ille nequaquam partes tangat, quae iam a vitiosis separatae conspiciuntur. Id autem efficitur, modo hae ipsae partes multo linteo carpto deligentur. Cancer undique separatus summa cum cautione removendus est. Etenim interdum cum subiacentibus partibus iam die secundo a pulveris adplicatione tam firmiter adhuc cohaeret, ut, si separationem escharae vi efficere chirurgus velit, multum damni sit aegroto allaturus. Primaria enim felicis successus conditio haec est, ut eschara undique soluta sit, antequam ipsius remotio tentari possit. Remota eschara ex ulceris puri fundo papillae carneae propullulare solent, quae adhibito unguento, paulo ante commemorato, fotae cicatri-

cem tandem inducant firmam. Regimen per totum curationis tempus inflammationi contrarium esse debet. Ab initio diaeta convenit lactea, praeterea extractis leniter amaris, quibus addi possunt salia media leniora, utendum, serius denique repetita purgatione alvus ducenda est.

ERNESTVS PLATNERVS

VNIVERSITATIS LITTERARVM LIPSIENSIS

H. T.

PROCANCELLARIVS

PANEGYRIN MEDICAM

INDICIT

QVAESTIONES MEDICINAE FORENSIS

XLII. PVBLICE CVRANDAE VALETVDINIS PRAESIDIA, IN CIVITATE, IVRE PLENO DESIDERARI OSTENDITVR.

Si posteri olim admirabuntur et dignis laudibus extollent incomparabilem industriam atque diuinum meritum eorum, qui ex artis medendi litteris nuper publice curandae valetudinis humanae scientiam quandam et artem compararunt, atque ita medicinae politicae, cuius antehac ne nomen quidem audiebatur, non modo inuentores, sed amplificatores quoque et perfectores extiterunt: difficulter credent, quod ipsis nobis, eorum temporum aequalibus, incredibile videatur, fuisse nostro saeculo, ad omnem cultum ciuilem conformato, Germanos homines ea lentitudine ac tarditate, vt hoc nouum et insigne praesidium salutis communis initio, praeterquam in academiis, parum cognosceretur, postea vero languide ac sero, per assiduas demum preces medicorum, a prudentiae ciuilis administris, nec nisi parce admodum et restricte, adhiberetur. Ac ne hodie quidem res tam meliore loco est, quin multa querendi causa et maxima sit. Itaque circumspicienti mihi locupletem istum apparatum, quem pro hac nobilissima disciplinae publicae parte, post Ioannis Petri Frankii operam, Scherfii, Pylii, Metzgeri aliorumque his similium sollertia diligentiaque repertum et adornatum habemus, eadem nonnunquam oboritur miratio et aegritudo, vt quum

video amplissimas fortunas ac possessiones, talem dominum non habentes, qui eas cum hilaritate ac beneficentia in verum vitae fructum didicerit conferre. Quis enim non miretur ac doleat, tam praeclare inuenta et cogitata non solum non vigere in vsu, sed jacere quoque in obliuione?

Verum vt difficile sit, talia in communem salutem peccata non animaduertere cum aliquo stomacho: tamen cauendum est, ne, haud satis perspectis rei causis, reprehensiones praeposteras et iniquas expromamus. Nam libera est quidem indignatio; sed ita vt careat indignitate. Quod iis praeceptum velim, qui, simulatque hunc locum, vel in sermonibus familiaribus attingunt, ingens in rectores ciuitatum flumen fundunt querimoniarum inuidiosarum, cum incitatione, qualis fere solet esse oratorum seditiosorum. Etenim impedimenta medicinae publicae non vociferatione, sed subsidiis depelluntur. Subsidia autem vt idonea et valida parentur, mali nimirum fontes eruendi sunt aperiendique. Quod non arbitrentur se assecutos esse, qui pecuniae ad hos vsus paratae exiguitatem cognouerunt. Hi enim, quamuis in causa proxima nihil errant: tamen, quandoquidem non huius ipsius quoque causas inquirunt, parum proficiunt ad emendanda ea, quae vel maxime cupiunt emendari. Nam inopia illa et egestas ipsa in sese, et a suis causis seiuncta, lamentandi magis locum praebet, quam vel disserendi, vel consulendi. Igitur qui in ea una confident nec vnde ipsa exoriatur respiciunt, ii vel inscii ad tale sermonis genus delabuntur, in quo con-

conqueſtio remediorum locum occupat. Quapropter mihi aut prorſus ab hoc argumento abſtinendum eſſe, aut ita verſandum exiſtimaui, vt, cum agendo non poſſem, certe mali cauſas explicando et de remediis conſulendo, aliquid operae viderer obtuliſſe.

Dicent illi animoſiores, quid longinque repetamus, quae prope ſunt et ante oculos poſita? Nempe ſatis cauſae habet imperantium in his rebus parſimonia immoderata. — Immoderata igitur? Quid vero, ſi probatum fuerit, in ea nullum modum juris excedi: tamenne immoderatam eam putabitis? At enim haec non conſideratis, ne, cum errore, vobis reprehendendi licentia eripiatur. Eſt autem, in hac re, excuſatio deficientium facultatum verior et grauior, atque vulgo exiſtimatur. Vt enim in regno modice amplo, veluti Saxonico, ſchola medica, ſiue in academiis, ſiue in noſodochiis collocata, nullis docendi diſcendique copiis careret; vt artis obſtetriciae ſeminarium floreret, cuius cultu oppidis omnibus et pagis ſuccreſcerent tum partus naturalis adminiſtrae, tum praeternaturalis moderatores, et vtrique ii probatae dexteritatis ac fidei, videndo magis et experiundo, quam audiendo et ediſcendo exercitati; vt noſocomia ampliora eſſent, vel, quod melius duco, numeroſiora; vt medicis publicis digna ſtipendia praeberentur, cum quibus aliquanto plus temporis et induſtriae, quam pro iſta vix mercedula, muneri ſuo impendere poſſent; ad ſummam et ne ſingula percenſeam, vt in vniuerſa hac parte nihil hiaret, nihil dimidium et mancum relinqueretur: ad impenſas eas, quae jam ſunt qualicunque modo ſtatutae,

acceſſione annua opus foret non minus quinquagena millia numorum imperialium. Quae pecunia etiamſi non immenſa dicatur: tamen major eſt, quam vt de fiſco publico, aut de aerario, extra ordinem tamque certe ac tuto addici poſſit, quin metuendum ſit, ne ſubinde argentum numeratum haereat et inſiſtat. Nam reditus, qui vel tributis, vel vectigalibus et portoriis, vel praediis publicis, (ea dico, quae a patrimonio imperantis diuerſa ſunt), vel denique juribus ſupremae poteſtatis peculiaribus, effici ſolent, maximam partem abſumuntur per erogationes certas ac deſtinatas rei ciuilis et militaris, tum miniſteriorum aulicorum aliasque. Ac ſi quid reliqui reſtat: proſpiciendum eſt aerario, quod ad neceſſitates inopinatas nunquam non paratum et inſtructum eſſe debet.

En, inquiunt, imperantium quidem eſt illa ſuppeditare. — An igitur de ſuo? — Sane quidem. — At enim quo jure ſumtus publici fiſco priuato incumbant? Si, quod ſponte intelligi poteſt, nullo: liberum imperantibus eſt, quid in ea re facere velint. Atque ita de poſtulatis ad preces deuoluimur. Verum vt diuina eorum benignitas et liberalitas ſit: tamen, ſi quendam juſtitiae modum ſeruare et aequa proportione ſe distribuere volet, haud profecto magnifica et ſplendida eſſe poterit in genere vno. Taceo caſus fortuitos bellorum et calamitatum aliarum, quarum interuentu mirum non eſt, eam maxime conſtringi atque debilitari.

Quae cum ita ſe habeant, vt impenſae, quas diximus, de pecunia publica promi non poſſint ſine dubi-

tatio-

tatione, neque de ſiſco priuato expoſci ſine iniuria: haec vna nobis optio ſupereſt, vt curam valetudinis communis aut fortunae permittamus, aut certum pro ea et perpetuum tributum conſtituamus, ſiue in fundos, ſiue in capita deſcribendum. Quid autem minus id conſentaneum putetur in re tali ac tanta, nihil offenſionis, imo vero etiam multum gratiae habitura, quam in tot aliis, quarum neceſſitatem populus difficulter credat, et difficilius quoque perſpiciat? Quis, non dicam bonus ac fortis ciuis, ſed prudens et conſideratus pater familias, parum iſtud ac ferme nihilum, (totius quaeſtus annui vix bis milleſimam partem), non grate ac laete vectigali tam modico praeberet, per quod non conſilio obſcuro alicui ſeruiri, ſed ſuae atque ſuorum vitae et incolumitati intelligeret prouideri? Atque vt hic illic aliqui ex imperita multitudine, tanquam de magno ſibi onere impoſito, clamarent: hi clamores mox ſponte conquieſcerent, experta rei vtilitate.

Magis metuendam foret, ne ii, quorum in talibus rebus maxime valet ſuffragatio atque auctoritas, huic tributo parum fauerent. Parum fauerent autem? Imo vero, ne vehementer ei et aperte aduerſarentur. Eorum enim plerique futuri eſſent, qui dicerent: „Medicorum querimonias et poſtulationes ini-„quas eſſe, et philoſophiae inſtinctu exaggeratas: mul-„ta, etiam apud nos, in hac parte, praeclare inſtituta „deprehendi. Quod paſſim aliquid lacunae occurrat: „id non magis mirum videri debere, quam quod ope-„ra humana omnia multum abſint ab ea perfectione, „quam philoſophi, id eſt homines vmbratiles nullo-

„que

„que rerum vſu eruditi, exquirant, et ad cuius ideam „atque exemplar quasuis reipublicae partes confor- „matas et expreſſas velint. Certe tantum malum non „eſſe, vt de nouo tributo cogitandum ſit: quippe „huiuscemodi ſubſidia non temere adhiberi, ſed ad „ſummas reipublicae difficultates reſeruari oportere. „Quod impenſarum moleſtia populo imponatur: id „hactenus quidem recte a nobis fieri, vt certe impe- „rantibus ea nullo jure conueniat: at non magis illud „eorum eſſe, vt ſumtus per populum efficiant. Vni- „uerſam diſciplinae publicae adminiſtrationem iis ita „liberam eſſe, vt cuiusuis negotii ad eam pertinentis „recipiendi, et recuſandi, hoc modo, et alio, tractandi, „perficiendique, et intermittendi, penes eos arbitrium „ſit: proinde nec eorum conſiliarios reprehendendos „fore, qui tributum noſtrum haud probauerint, et „vero etiam disſuaſerint." — Alii, paullo inclemen- tiores, indignum exiſtimaturi, ad disputationem no- biscum deſcendere, ſi tamen ſui alloquendi faculta- tem nobis feciſſent, rem omnem breuiter et ſtrictim conficerent illo potentiſſimo dicto: „ſunt ad excogi- „tandum iſta, quam ad agendum, faciliora."

Ex horum ſententia nihil in ciuitate tam preca- rium eſt, quam hominum vita et valetudo. Quid nobis amplius ſperandum relinquunt, cum copias ad eam curandam neceſſarias neque a populo, neque ab imperantibus ſuppeditari volunt? Quod enim illud nominatim negant, ſumtus ad populum deferendos eſſe: idcirco imperantibus ad illos ſustinendum ni- hilo magis auctores eſſe volent; ac ſi quis ab iis id con-

contenderet, non dubito quin fiſcum priuatum tuituri eſſent eodem argumento, quo nos vtimur. Quid multa! Otio ſuo conſulunt: ideoque nunc imperantium, nunc populi jura praetendunt. Nam vt negotium deuites, quod tibi moleſtum futurum praeuideas: peropportuna excuſatio eſt, ſi dicas, aliquod jus legitimum obſtare.

Eſt igitur medicinae publicae haec iniqua conditio, vt non modo copiis paratis careat, verum etiam, ad eas, non maximo negotio parandas, curatorum ſuorum fauore atque auctoritate deſtituatur. Quae autem huius deſtitutionis cauſa eſt? Nempe valetudo communis non eo modo ad formam reipublicae pertinet, vt vel religionum, vel jurium domeſticorum extraneorumque deſcriptio: proinde inter res medias et indifferentes numeratur, quarum, in regenda ciuitate, ſtudium honeſtum quidem et laudabile ſit, at non debitum. In quo loco vereor, ne multos fallat illa ſcholis vſitata officiorum juris pleni, et minus pleni distributio. Sit ea ſane alias vera: certe ad imperantium munus non traducenda eſt. Sunt enim horum officia juris pleni ea omnia, quibus praetermiſſis ſtare ciuium ſalus nequit. Quodſi ea excipias quae vi exigi non poſſunt: nulla erunt quae juris pleni, neceſſitatem habeant. Scilicet aduerſus peccata imperantium, niſi ſumma reipublicae periclitetur, ne actio quidem ſuppetit, nedum vis. Neque tamen id rectoribus ciuitatum argumento ſit, vt valetudinis communis curationem amoris ac beneficentiae magis eſſe, quam juſtitiae arbitrentur. Huius enim per-

fectae laudem ex hac vna re habebunt, ſi diligenter ſeruauerint condendae ſocietatis ciuilis imperiique mandandi ac recipiendi pactionem. Quam caueant, ne, quia eius commentarii et chirographa non exhibentur, nullam eſſe credant, niſi philoſophorum ingeniis fictam et excogitatam. Quibus enim cunque initiis ciuitates extiterint: earum regendarum finis quidam ſequendus eſt, et omnino talis, quem non ſerui homines, ſed liberi ſpectauerint propoſuerintque. Is vero nequit eſſe niſi in ſpe praecipuae felicitatis. Iam etſi ſpem hanc et expectationem, pro modo rerum humanarum, vel hactenus impletam vidimus, vt, etiam in ciuitate minus beata imperioque duriori ſubiecta, tolerabilior conditio ſit parendi, quam, in bruta et feroci turba, dominandi: (illos enim triſtes ſtatus ciuilis oſores, qui tutius atque laetius viui exiſtimant ſine legum ac morum diſciplina, ſi quidem, vt Ciceronis verbis dicam, inuenta fruge glandibus veſci malunt, nihil nunc audeo morari): tamen, a valetudine inſignem jacturam factam eſſe, apertum eſt et manifeſtum. Quantum enim gentibus feris et barbaris morum expolitione vitaeque vſu et cultu praeſtamus: tantum illae nos corporis robore atque vigore antecellunt. Et quoad longiſſime inueſtigari poſſunt morborum primae origines et cauſae: eos pleroſque omnes de neceſſitatibus et jucunditatibus, de laboribus et incommodis, de virtutibus denique ac vitiis ſtatui ciuili propriis videmus promanaſſe. Itaque aut omnino lege atque officio vacat ſuprema poteſtas; aut nihil a juſtitia magis alienum eſt, quam non, relictis omnibus, ea mala leniri, quae

per

per ipſum ſtatum ciuilem hominibus inferuntur. Quod enim ſuae quisque valetudini poteſt prouidere: id eo tantummodo pertinet, vt in cibo ac potu, in ſomno et vigilia inque animi et corporis intenſione ac remiſſione, ordinem quendam ac modum teneamus. Verum haec domeſtica prouiſio non eas morborum cauſas depulerit, quae, niſi publica auctoritate et ope, prohiberi non poſſunt. Eas enim priuatim amouere tibi ne licuerit quidem: nimirum repugnat, quippiam in ciuitate, quod ad publicum pertineat, agi priuatim: praeſertim in hoc genere, quod vndique implicatum eſt juribus vel communibus, vel ſingulorum.

Haec cum ſit ratio atque inſtitutio ſocietatis ciuilis: non maiore jure contra rapinas ac fraudes, quam contra pericula valetudinis, praeſidium imperii deſideramus. Namque homines licentiam et libertatem tuendi ſemet ipſos non temere abieciſſe, ſed conſulto dimiſiſſe putandi ſunt; hac quidem lege et conditione, vt, qui reipublicae praefuturi eſſent, ipſorum ſalutem ſumma induſtria cuſtodirent. Atque ex his conficitur tributi, quod volo, non ſalubritas modo, ſed neceſſitas quoque. Neceſſitatem legitimam intelligi volo, quae faciat, vt ei nec deſcribendo imperantes, nec pendendo ciues, ſe poſſint recuſare.

Candidatus, cuius publice commendandi caufa hanc fcriptiunculam emifi, eft

ERNESTVS FRIDER. AVGVSTVS BAVMANNVS

GRAEFENHAYNICHENA — SAXO

MEDICINAE BACCALAVREVS,

litteris, induftria vfuque et exercitatione ad artem medendi inftructus et comparatus: qui, de vitae ac ftudiorum fuorum ratione, haec fcripfit.

Natus fum decem fratrum confanguineorum poftremus, die IV. m. Aprilis a. cIↄIↄccLXXXI. *Graefenhaynichenae, regionis Vitebergenfis oppidulo, patre Chriftiano Valentino, fcholae magiftro tertio et cuftode; matre Iuliana Salome e gente Röhrigia. Primis literarum elementis imbutus fum a patre, deinde etiam a Wrückio, cantore, et poftremo a Treptio, rectore. Deinde commiffus fum in difciplinam Benj. Schelleri, auunculi, qui Schweinitii artem chirurgicam exercebat. Depofito apud hunc tyrocinio chirurgiae trienni, Halae Saxonum, quo me contuleram, in notitiam Ill. Merkelii venire contigit, qui et praelectiones fuas anatomicas et theatrum anatomicum gratis frequentare mihi permifit.*

Paulo

Paulo poſt, quum, chirurgiae cauſa, Dresdam me contuliſſem, Filius hereditarius Sereniſſimi Principis Hohenzollern-Hechingenſis, qui tunc, iter per Galliam parabat, et chirurgum, comitem, quaerebat, me pro hoc itinere, in ſuum comitatum adiunxit, ſuaque liberalitate ita cumulauit, vt, quantum ei debeam, verbis exprimere non poſſim. Plurimum autem vtilitatis ex itinere illo, per Germaniam, Helvetiae partem, Belgium Galliamque facto, in me redundauit ab artis meae excolendae opportunitate. Biennio praeterlapſo, quum in patriam redeundi conſilium Principi Celſiſſimo aperuisſem: Hic illud maxima munificentia et liberalitate adiuuit. Igitur Dresdam redux, omnibus praelectionibus, in collegio medico et chirurgico habitis, interſui, et quidem Haenelii de anatome atque phyſiologia, Lehmanni de anatome atque anthropologia, Raſchigii de pathologia et Therapia, Titii de materia medica, Demianii de morbis infantum et mulierum, Hedenique de chirurgia ſpeciali: cuius eiusdem etiam operationes chirurgicas demonſtrantis, et clinicen chirurgicam docentis, auditor fui. Praeterea vero Raſchigii ſcholam clinicam frequentaui. Vt patris, annum quartum et octogeſimum agentis, voto ſatisfacerem,

in

in oppido patrio fortunarum mearum ſedem fixi; chirurgiae exercendae veniam conſequutus a gratioſo ordine medicorum Vitebergenſi, apud quem eius rei cauſa examen legitimum ſubii. At quum in praxi chirurgica ſucceſſu non carerem: nonnullorum inuidia ita me impediuit, vt, patre jam mortuo, locum inter chirurgos exercitus Boruſſici quaererem et acciperem. Legioni, quae tunc a Renouardo nomen habebat, adſcriptus, Halam me contuli, vbi et Exp. Joſtius, eiusdem legionis medicus, humaniter me excepit, et Ill. Loderus, quum in huius notitiam venisſem, multa beniuolentiae documenta mihi exhibuit. Menſe Maio a. h. s. VI. Berolinum adii, vt doctrinae chirurgicae ampliores copias colligerem. Bello exorto, menſe jam Septembri ad legionem profectus ſum. Poſt calamitatem, ad Auerſtadium acceptam, legio Renouardiana Parthenopoli in praeſidio collocata fuerat: quo loco munito, praefecti perfidia, Gallis dedito, ipſe quoque in captiuitatem veni. Libertas tamen mihi data eſt, Halae Saxonum commorandi. Eo tempore matrimonium contraxi cum Dorothea Carolina, quam Carolus Schmidtius, chirurgus Ducis Anhaltino-Desſavienſis, alumnam, pro filia educauerat. Idem vir, amore vere paterno me

com-

complexus, consilium meum, Lipsiam adeundi, vt ibi et artem exercerem, et disciplinae medicae me darem, sumtus necessarios suppeditando, liberalissime adiuuit. Anno igitur h. s. IX. a Tittmanno, Viro Magnifico ac Summe Reuerendo, qui nunc quoque Academiam regit, inter ciues academicos receptus, scholas Ill. Rosenmülleri anatomicas, Eschenbachii chemicas atque pharmaceuticas, Clari anatomicas, physiologicas, chirurgicas, therapeuticas et clinicas, b. Gehleri item clinicas, Ludwigii autem pathologicas atque medicinae publicae frequentaui. Nec mihi defui, quin Ill. Platnero de oculorum morbis, et Kühnio de morbis infantum disserentibus auscultarem. Anno h. s. undecimo subii examen theoreticum, et habitis, quae pro licentia debentur, praelectionibus, superiori anno me subieci alteri examini, quod rigorosum vocatur. Iamque in eo sum, vt dissertationem, de cancro scriptam, publice a dissentientium dubitationibus defendam, praeside Exp. Kühnio, h. t. ordinis medicorum Lipsiensium Decano Spectatissimo.

Hanc disputationem habebit die Mensis Octobris quarto decimo, ab hora nona. Deinceps ego, munere Cancellarii vicario, veniam ei et potestatem

ca-

capeſſendi ſummos artis medicae honores tribuam in conſeſſu noſtri Ordinis. Quod Vobis, Rector Academiae Magnifice, Illuſtriſſimi Comites, litterarumque in vtraque ciuitate noſtra Doctores et fautores Excellentiſſimi, et Vobis quoque, Nobiliſſimi, Humaniſſimique Commilitones, ſolemni ritu indicare, et munus meum et erga Vos obſeruantia mea jubebat.

P. P. Dom. XVIII. p. F. Trin. cIↃIↃcccxiv.

LIPSIAE
EX OFFICINA KLAVBARTHIA.